

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ступінь вищої освіти БАКАЛАВР

на тему ” **ОБОРОННІ СПОРУДИ, ЇХ ГЕОПРОСТОРОВЕ
ПОШИРЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ В
ТУРИЗМІ**”

Виконала: здобувачка вищої освіти
IV курсу, групи Тур-41
спеціальності 242 Туризм
(шифр і назва спеціальності)

освітньої програми Туризм
СУШКО Марта Марківна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник _____

(наук. ступінь, вчене звання, ім'я та прізвище)

Рецензент: Світлана СУШКО
(ім'я та прізвище)

ДУБЛЯНИ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

Ступінь вищої освіти Бакалавр
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
(шифр і назва)

Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)

Освітня програма «Туризм»
(назва ОП)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

туризму
(назва кафедри)

(підпис)

(ім'я та прізвище)

“ _____ ” _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти

Сушко Марти Марківни
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи «Оборонні споруди, їх геопросторове поширення та перспективи використання в туризмі»

Керівник роботи _____
(ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ЛНУП від “31” жовтня 2023 р. № 582/к-с.

2. Строк подання здобувачем роботи до 17 червня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи: Закони України та Постанови Кабінету Міністрів України, дані Державної служби статистики України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з питань розвитку туризму, довідкові матеріали, література на туристичну тематику.

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

1.ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД В ТУРИЗМІ

1.1.Основні підходи до визначення оборонних споруд

1.2.Класифікація оборонних споруд

1.3.Методологічні основи дослідження оборонних споруд

2.АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД В ТУРИЗМІ

2.1 Європейський досвід використання оборонних споруд в туризмі

2.2 Геопросторове поширення оборонних споруд в Україні

2.3 Оборонні споруди в Україні: питання державного регулювання

2.4. Вплив туризму на стан охорони навколишнього середовища

3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД В ТУРИЗМІ

3.1 Оцифрування замків і фортець в Україні - нові можливості для туризму

3.2 Проблеми та перспективи використання оборонних споруд в туризмі

4. ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Аналіз стану і заходи поліпшення виробничої санітарії і гігієни праці на туристичних підприємствах

4.2. Пожежна безпека туристичного підприємства

4.3. Інструкція з охорони праці туристичного підприємства

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
рисунки, таблиці

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
Стан охорони навколишнього середовища				
Охорона праці				

7. Дата видачі завдання “30” листопада 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Отримання завдання для написання кваліфікаційної роботи	30.11.2023	
2.	Розробка плану кваліфікаційної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою, збір практичних матеріалів	до 08.12.2023	
3.	Написання вступу і I розділу	до 26.01.2024	
4.	Написання II розділу	до 12.03.2024	
5.	Написання III розділу	до 30.04.2024	
6.	Написання висновків	до 17.05.2024	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи і подання науковому керівнику для написання відгуку	до 27.05.2024	
8.	Перевірка тексту кваліфікаційної роботи на унікальність. Скерування на зовнішню рецензію	до 07.06.2024	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедру	17.06.2024	
10.	Захист кваліфікаційної роботи перед Екзаменаційною комісією	27.06.2024	

Здобувач вищої освіти _____

(підпис)

Марта СУШКО

(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи _____

(підпис)

(ім'я та прізвище)

УДК 338.483.12:7725.96

Кваліфікаційна робота: 73 сторінок, включаючи 2 рисунки, 59 літературних джерел.

Сушко М.М. Оборонні споруди, їх геопросторове поширення та перспективи використання в туризмі. Кваліфікаційна робота за спеціальністю 242 Туризм. Дубляни: ЛНУП, 2024. 73с.

У роботі всебічно розкрито теоретико-методологічні аспекти дослідження оборонних споруд в туризмі, розглянуто основні підходи до визначення оборонних споруд та подано загальну характеристику класифікації оборонних споруд. Описано методологічні основи дослідження оборонних споруд.

Проаналізовано сучасний стан та напрями використання оборонних споруд в туризмі. Розглянуто напрями державного регулювання використання оборонних споруд в Україні

На основі результатів досліджень розроблено низку рекомендацій щодо можливостей використання оборонних споруд в туризмі. Описано перспективи використання оборонних споруд в туризмі.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню оборонних споруд, їх геопросторовому поширенню та перспектив використання в туризмі

В першому розділі «Теоретико-методологічні аспекти дослідження оборонних споруд в туризмі» розкрито теоретико-методологічні аспекти дослідження оборонних споруд в туризмі, розглянуто основні підходи до визначення оборонних споруд та подано загальну характеристику класифікації оборонних споруд. Описано методологічні основи дослідження оборонних споруд.

У другому розділі «Аналіз стану та проблеми використання оборонних споруд в туризмі» проаналізовано сучасний стан та напрями використання оборонних споруд в туризмі. Розглянуто напрями державного регулювання використання оборонних споруд в Україні.

У третьому розділі «Перспективи використання оборонних споруд в туризмі» розроблено низку рекомендацій щодо можливостей використання оборонних споруд в туризмі. Описано перспективи використання оборонних споруд в туризмі.

Ключові слова: об'єкти культурної спадщини, оборонні споруди, міста-фортеці, укріплені міста, замки, сакральні оборонні комплекси і споруди.

ANNOTATION

The qualification work is devoted to the study of defensive structures, their geospatial distribution and prospects for use in tourism

The first chapter "Theoretical and Methodological Aspects of the Study of Defence Structures in Tourism" reveals the theoretical and methodological aspects of the study of defence structures in tourism, considers the main approaches to the definition of defence structures and provides a general description of the classification of defence structures. The methodological foundations of the study of defence structures are described.

The second chapter, "Analysis of the Status and Problems of Using Defence Facilities in Tourism", analyses the current status and directions of using defence facilities in tourism. The directions of state regulation of the use of defence structures in Ukraine are considered.

In the third section "Prospects for the use of defence structures in tourism" a number of recommendations are developed on the possibilities of using defence structures in tourism. The prospects of using defensive structures in tourism are described.

Keywords: cultural heritage sites, defensive structures, fortress cities, fortified cities, castles, sacred defensive complexes and structures.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД В ТУРИЗМІ	8
1.1 Основні підходи до визначення оборонних споруд.....	8
1.2 Класифікація оборонних споруд	13
1.3 Методологічні основи дослідження	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД В ТУРИЗМІ	25
2.1 Європейський досвід використання оборонних споруд в туризмі	25
2.2 Геопросторове поширення оборонних споруд в Україні.....	36
2.3 Оборонні споруди в Україні: питання державного регулювання	44
2.4. Вплив туризму на стан охорони	47
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД В ТУРИЗМІ	50
3.1 Оцифрування замків і фортець в Україні - нові можливості для туризму.....	50
3.2 Проблеми та перспективи використання.....	53
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ	58
4.1.Аналіз стану і заходи поліпшення виробничої санітарії і гігієни праці на туристичних підприємствах	58
4.2 Пожежна безпека туристичного підприємства.....	61
4.3 Інструкція з охорони праці туристичного підприємства	64
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

Актуальність теми. Наша держава знову повертається до питання збереження та використання історичної та замкової спадщини, серед якої є пам'ятки архітектури різних епох та історичних етапів, це замки і укріплення, храми і собори, міські стіни, що займають чільне і значуще місце в українській культурі, формування національної самосвідомості, почуття гідності українських етносів.

У більшості випадків стан об'єктів пізнавального туризму незадовільний, але особливо в європейських країнах-Англії, Італії, Іспанії, Чехії, Франції та інших, замковий туризм є важливою складовою туристичної індустрії і користується великим попитом у туристів, мандрівників і відпочиваючих, які приносять великі доходи бюджету завдяки відвідуванню укріплень і палаців. В європейських країнах архітектурні та історичні пам'ятки знаходяться у власності держави, міжнародних організацій (ЮНЕСКО і т.д.).

Питаннями вивчення й дослідження замкового туризму в Україні займалися такі науковці й вчені: С. Баженова, Л. Баженов, С. Білоус, О. Бордун, В. Добрянський, А. Красько, О. Лесик, В. Литинська, Ю. Масюк, О. Мацюк, В. Петранівський, К. Поливач, М. Рутинський, І. Смаль, Ю. Тертична, В. Шикеринець, Т. Шпарага та інші.

Однак багато моментів, пов'язаних з можливістю збереження оборонних об'єктів залишаються недослідженими.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження оборонних споруд, їх геопросторове поширення та розробка рекомендацій щодо їх збереження. Відповідно до поставленої мети визначено такі основні завдання:

- дослідити основні підходи до визначення поняття «оборонні споруди» та їх класифікації;
- висвітлити сучасні тенденції використання оборонних споруд у туризмі на прикладі держав ЄС;
- дослідити ключові проблеми у використанні оборонних споруд;

- запропонувати перспективні напрямки застосування оборонних споруд у туризмі.

Об'єкт дослідження – процеси використання оборонних споруд у туризмі.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методологічних положень і практичних рекомендацій щодо використання оборонних споруд у туризмі.

Під час написання кваліфікаційної роботи використовувались такі методи дослідження, як статистичний; монографічний; економіко-математичний. Крім цього в науковому дослідженні використана нормативно-законодавча база з питань розвитку туризму.

Головними джерелами інформації для написання кваліфікаційної роботи виступили статистичні дані динаміки функціонування туристичної галузі, наукові праці вітчизняних та іноземних вчених, Закони України, Постанови Уряду та інші нормативно-правові акти.

Науковою новизною одержаних результатів є вивчення технологічних інновацій та використання оборонних споруд у туризмі.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та пропозиції, одержані у результаті наукового дослідження, можуть бути використанні у практичній діяльності туристичних підприємств. Теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть стати основою для подальших наукових досліджень.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД В ТУРИЗМІ

1.1 Основні підходи до визначення оборонних споруд

У процесі розвитку оборонних систем і вдосконалення фортифікацій деякі історичні термінологічні поняття змінили своє значення, деякі перестали вживатися або отримали сучасний синонім. Основні риси оборонного зодчества утвердилися в 2 - й половині XIX ст. Вони мають умовний характер і допускають вільне тлумачення, що ускладнює чітке пояснення оборонних об'єктів та укріплень [49]. У деяких сучасних дослідженнях оборонної архітектури виявляється певна суперечливість у термінах. Тому необхідно проаналізувати етимологію, пояснити окремі поняття та пояснити їх застосування в дослідженнях. Оборонні споруди та фортифікаційні споруди систематично виділяються як ієрархічні функціонально - просторові елементи, самостійні історичні містобудівні комплекси (продовження – комплекси оборонних споруд та укріплення) у системі більшого історичного архітектурно - містобудівного комплексу, наприклад замку, сакральний об'єкт, центр становища. Самодостатній комплекс оборонних споруд і фортифікаційного призначення для оборони, обмеженої в тезах природними перешкодами, штурмовими укріпленнями, укріпленнями та їх елементами однією або багатьма замкнутими (незамкнутими) периметральними лініями, утвореними валами і ровами, паркан та зв'язана системою зв'язку з містобудівною структурою. У багатьох наукових працях складними об'єктами (наприклад, замками, абатствами) часто називають комплексні об'єкти (наприклад, замки, абатства), які складаються з кількох компонентів – як будівель, так і архітектурних творів. У рамках нашого дослідження до споруд відносять наземні та підземні об'єкти, призначені для тимчасового проживання людей, зберігання зброї, пороху та продовольства, а також об'єкти, утворені зі споруд, які не утворюють замкнутих просторів. Сюди входять такі укріплені об'єкти, як оборонні елементи замків: вежі, вали, вежі,

мости, стіни тощо, за винятком цивільних будівель; укріплення міст і монастирів (мури, вежі, бастіони, вали, рови тощо); оборонний храм. Замок. З 16 століття почалася дискусія щодо визначення замку. Знайдено визначення терміну як у текстах пізнього середньовіччя та сучасності, так і серед дослідників 20-го та початку 20-го століття. Інтерпретації 21-го століття, представлені в дуже загальних, обмежених у часі термінах, починаючи від занадто широких визначень до більш конкретних або вузьких визначень, наданих у 19-му та 20-му століттях. Найдавніша згадка про поняття замку міститься в юридичному тексті Якоба Вернера Кюлінгера (1598-1620): «... каструм або кастелум — це укріплена резиденція, оточена мурами або валами, в яких його мешканці можуть захищатися від ворогів» [49]. -Іноді замки XVII ст., називали фортецями (Ю.Богдановський). У XVII столітті після закінчення Тридцятилітньої війни (1618-1648) в Центральній Європі стали будуватися військові фортеці, охорона яких не залежала від феодальних законів. Будівництво такої фортеці могло дозволити собі небагато заможних людей, тому найпоширенішим видом замку був такий, що поєднував у собі функції будинку та фортеці. У XVII ст. в Європі остаточно виділяються два типи оборонних об'єктів: фортеці та фортеці-палаці [49], є, по суті, замком, але в цьому контексті має репрезентативну функцію.

Литовські дослідники 19 ст. простежили етимологію терміна замок до ранньослов'янського періоду. Є. Тишкевич вважає, що походження слова не потребує особливого пояснення, воно «таке очевидне і самозрозуміле — з самого початку». За його словами, поняття замок існує в лексиці слов'янських племен кривичів і стосується закритої споруди з «міфічним заняттям». Після запровадження християнства цей термін перестав вживатися [46].

Згідно з етимологічним словником пана Фасмера, термін замок був запозичений з польської (zamek), через чеську (zámek) від середньовічного німецького слова «shloß». Останні, у свою чергу, є слідами латинського clūsa (замок, фортеця, укріплення) [32]. Сучасний німецький дослідник У. Гроссман уточнює розрізнення цього терміна в різних мовах, наголошуючи на відмінності в тлумаченні термінів замок і палац у різних історичних періодах німецькомовних

країн. На відміну від англійської, французької чи польської, де слова *castle*, *castle* і *zamek* означають як замок, так і палац, у німецькій мові ці терміни розрізняються окремими словами: *Burg* (замок) і *Schloss* (палац), хоча відмінність між замком, як середньовічною оборонною спорудою, та палацом, як сучасна будівля без оборонного призначення, сформувався лише у 19 ст. Обидва слова споріднені зі словами закрити і зберегти. Палац (*Schloss*), як згадувалося вище, просто закритий (лат. - *clūsa*), а замок (*Burg*) запозичене з латинської та грецької (*burgus*, *pyrgos*) і означає приміщення, місце захисту. У ранньо- та ранньосередньовічних джерелах знаходимо також латинські назви *arx*, *burgus*, *castrum* і *castellum*, що позначають укріплене місце [49].

Згідно з «Малим глосарієм давньої оборонної архітектури в Польщі», замок — «загальне поняття замкнутого оборонного утворення, збудованого в середні віки і поєднуючого в собі основну оборонну функцію, слабку за населенням, і господарську. Замок був пристосований для оборони за системою веж, стінки, «пазухи». Замки характеризуються максимальним використанням оборонних властивостей землі» [44]

Глибоке дослідження етимології цього терміна провів Б. Гверкен. Його висновок зроблено з того факту, що «термін «замок» був замінений у XV ст. «Старе польське слово «*gród*» вживається донині, відповідаючи поморському слову «*gardach*», має слов'янське походження і означає укріплене місце, яке використовувалося як місце оборони та проживання, оточене або обнесений валами, ровами або дерев'яними укріпленнями» [49]. За Б. Гверкеном, замок — це «комплекс взаємопов'язаних оборонних елементів і житлових будівель, оточених оборонним поясом, споруджених у феодальний період центр королівської влади, резиденція могутньої особи, лицаря або військова територія. Основною ознакою такого комплексу є оборонний периметр, спочатку у вигляді валів або дерев'яно-земляних конструкцій, згодом — мурованих».

За словами А. М. Губайдулліна, замок — «первісна назва укріпленої споруди, оточеної ровом, мурами та вежами з підйомними мостами, резиденції феодала» [63]. Розгорнуто й детально розкрито значення терміна замок за

архітектурно - історичною типологією Є. В. Килимника : це компактна споруда, що складається з ізолюваного основного ядра та додаткових компонентів, кожна з яких має своє планувальне рішення , що визначається функціональні завдання. Характер з'єднань і розташування елементів замку відносно один одного обумовлено збільшенням захисних елементів або ліній навколо композитного сердечника. Характерною рисою замкових комплексів є відсутність типового планування, різноманітності форм і схем [99]. Із сучасних українських дослідників ґрунтовніше аналізував термін замок О. Оконченко , узагальнюючи дослідження Я. Богдановського, Г. Семянчука, М. Макарова, В. Красовського, Ю. В. та ін .

Для позначення укріплених резиденцій королівських урядовців, поміщиків і вищого духовенства в дослідженнях використовуємо термін замок, який побутував на землях Західної України у XV ст.- 16. [4] підтверджують засновницькі акти, літописи, оповідні джерела. У цьому ж документі використано сім латинських варіантів назви фортеці: *fortalicium*, *fortalitii*, *fortalitio*, *fortalitioque*, *fortalitiumque*, *fortalitium*, *fortilitiis*. Справа в тому, що укріплення Бучача , Пневу і Чорткова , а також Палагичів і Студінки , які в інших судових документах (XVII ст.) називаються замками [7], демонструючи, що в певний період свого існування це були фактично невеликі замки, які функціонально та структурно відрізнялися від більш укріплених укріплених замків (*castrum*) . Їх слід поділяти на окремі види оборонних споруд відповідно критеріям фортифікації. Ці висновки підтверджуються дослідженнями професора Львівської політехніки Ф. Марковського , який у 1935 р . досліджував та інвентаризував Перегінський замок Жидачівського району Львівської області, визначивши його як фортецю. На думку вченого, Перегінська фортеця – це дерев'яно - земляна оборонна споруда прямокутного плану з ровом, валами, дерев'яними частоколами, двома оборонними вежами на куті та в'їзною брамою з боку рівнини [55].

Згідно з «Малим словником давнього оборонного зодчества в Польщі», фортеця – невелике укріплене укріплення, що складається з будівлі, як правило, двору або «замку», оточеного лінією оборони довільної оборонної системи [44].

Найбільш чітку концепцію форталіту дав Б. Гверкен: «На південно - східних землях Речі Посполитої термін форталіцій вживався неодноразово, зустрічаючись у багатьох описах. Еквівалент цього терміну, ймовірно, французький manoir (садиба, маєток). Оборонними елементами тут є лише рудиментарні зовнішні укріплення, як правило, вали та рови. Розміщення доменів на «курганах», оточених водою річки чи ставка, ускладнювало прямий доступ і дозволяло покращити захист. Їхнє значення зводилося до місцевої оборони від нападів татар, сусідів і селян під час визвольних повстань. Місцеві особливості цих оборонних полів, залежно від місцевих умов, призводять до великої різноманітності з точки зору просторового розміщення, а також пристосування оборонних елементів» [49]. Стосовно фортифікаційних споруд у дослідженнях 20 ст. "...будь-який великий шляхетський двір, обнесений валами, ровами, загородами, словом, перетворювався на випадок раптового нападу на те, що зветься фортецями. Такі фортеці множилися, як гриби після дощу. Чотирикутної форми, з в'їзними воротами та вежами по кутах, цей тип оборонних споруд не становив великої перешкоди для ворога з гарматами, але під час атак невеликих ворожих загонів вони подавали неоціненну послугу місцевому населенню» [46]. Подібні характеристики зустрічаються в описах та інвентарях замків, наприклад Букачівецького 1701 р [5].

Історик В. Лозинський вважав укріплення одним із найрізноманітніших типів оборонних об'єктів: «Приватні садиби чи монастирі були перебудовані зі старих укріплень, укріплених валами, ровами, дерев'яним частоколом з вежами, призначеними для захисту від короточасної облоги, з деякими основними будівлями. необхідність в історичній літературі називається «форталіціум». Їх власниками були місцева знать і вище духовенство» [54]. Будівництво фортеці не потребувало великих витрат Галичини: «Найбагатша шляхта займала замки, часто дерев'яні, але обладнані башточками, оточені

валами або рядами могутніх частокол , вони називають їх фортецями на латині . Тип дерев'яної фортифікації в XVII ст . настільки популярний , що муровані замки будували за об'ємно - планувальною структурою , особливо в Баличі , Свіржі (Львівська обл .) [26] та ін .

1.2 Класифікація оборонних споруд

Функціональні стандарти (для фортів, священних оборонних комплексів), період заснування, характер власності, розташування або координати в просторових структурах (ландшафт, водне середовище, система освіти міста, стратегічне положення, на торгових шляхах), архітектура і укріплення, матеріали для будівництва оборонних укріплень, планувальна і геометрична композиція склад і просторова структура оточуючих укріплень, просторову будову оборонних споруд і укріплень.

1. Одним з найважливіших загальних критеріїв об'єкта дослідження є функціональний, а приналежність історико-архітектурного оборонного комплексу до певного типу визначає соціальну функцію. Для визначення типу оборонного комплексу на підставі цієї особливості ми (за даними українських і зарубіжних видань) пропонуємо дослідникам окремих регіонів України такі конструкції і класифікацію комплексів, які існують в даний час, різні варіанти типологічної класифікації з урахуванням регіональних відмінностей. Зокрема, за функціональними нормами Мацюк виділяє наступні оборонні споруди України XV-XVII століть: укріплені міста, фортеці, оборонні монастирі, церкви, костели, синагоги, військові укріплення (табори), сторожові вежі, оборонні дзвіниці[18]. Л. Прібега групує українські оборонні споруди того ж періоду в фортечні стіни фортеці I, міські стіни, фортечні монастирі і храми, що виконують оборонні функції [25].

У цій роботі, спираючись на соціальні основи (архітектурні та функціональні стандарти), ми пропонуємо об'єднати типові будівлі галицьких

земель у три групи: оборонні міста, фортеці та оборонні священні комплекси. Ми розглядаємо сторожову вежу тільки з історичної точки зору як окремі споруди, що не мають захисного характеру і є частиною системи попередження населених пунктів про небезпеку.

Для опису міст з оборонною функцією виділяємо два типи критеріїв, які несуть більшу чи меншу інформацію про обороноздатність досліджуваних об'єктів: 4444 загальні характеристики всієї популяції мурах історична архітектура та містобудування (характеристики географічного та природного розташування).

На основі вивчення локаційних привілеїв власників поселень, королівських прерогатив надання (розширення) польських чи магдебурзьких прав, документів, що фіксують ранні згадки про поселення з муніципальним статусом, колонії, розташування чи розселення міст, час їх переходу.

Від польського до німецького права, згадки міських вїттів та інші історичні документи доводять існування на території Галичини 123 історичних поселень, які мали статус міст з 1434 по 1772 рік.

Як свідчать історичні джерела, етапи будівництва, реконструкції та експлуатації оборонних комплексів і споруд дозволили виявити причини втрати оборонної функції.

Існування оборонних споруд зафіксовано в історичних джерелах, історико - краєзнавчих, архітектурно - дослідних документах, археології, реставрації та консервації пам'яток, а також в іконописі.

У деяких випадках відсутність укріплень у містах підтверджується історичними джерелами.

За словами П.Бевса, досліджувані міста згруповано за соціальними ознаками в [16]: 4444 житлові (старостини, магнати, єпископи), торгово - промислові (торгівлі, ремісничі центри, осередки видобутку солі), магнатські містечка торгові центри, дрібні центри в межах земельних володінь шляхти.

Протягом свого існування міста змінювали свій функціональний статус, в кінцевому підсумку враховувався статус, в якому місто знаходилося найдовше.

У процесі розвитку досліджувані міста переходили від торгово - промислових центрів до житлових (Маріямпіль, Тисмениця) , від ключових економічних центрів до житлових (Войліїв , Бурштин) .

Особливо Бурштин, центр важливих маєтків Синявських у XVI – XVII ст., у XVIII ст. перетворився на резиденцію Беное - Скарбеків [33].

Фінансові можливості власників сприяли розвитку міст та зміцненню їх обороноздатності.

При визначенні періоду формування міст, комплексів оборонних споруд і укріплень в європейській історії загальноприйнятим є поділ середньовіччя на класичне середньовіччя (XI-XV ст.), пізнє середньовіччя (XVI – середина XVII ст.) і новий час (середина XVII ст.) застосовано – XVIII ст.).

У XIV столітті королівські міста, центри адміністративно - територіальних одиниць і центри королівських маєтків (Галич, Тереховля, Коломия , Рогатин , Бучач) офіційно отримали статус міст у XV столітті - центр королівських маєтків, релігійних і приватних міст (Товмач, Снятин, Конкольники, Тисмениця, Михальче, Чешибісі, Васючин, Товсте, Мартинів, Підгайці, Добрилів), у 16-17 ст. - переважно приватні муніципалітети.

Нові міста будуються в основному в районах зі зміною висот , в районах з високогірними річками, озерами, ставками і заболоченими територіями .

Ці характеристики також були визначальними при виборі місця для замку чи міста - фортеці на Волині (висота барельєфу , наявність водойм , лісів тощо).

У ландшафтному середовищі міста розташовані : на мисах (хребти , гряди), на схилах (круті ділянки гір , пагорби , гряди), біля підніжжя пагорбів (території):

- землі , що безпосередньо примикають до гір або пагорбів), у долинах (на рівнинах , оточених високими місцями), на рівнинах (ділянки з плоским або злегка хвилястим рельєфом на невеликих висотах).
- перевищують 200 м), у високогір'ї (райони з рівнинним або слабохвилястим рельєфом з абсолютною висотою від 200 до 500 м над рівнем моря) .

На відміну від часів Галицько - Волинського князівства , коли міста - замки засновувалися на мисах , прийнятнішим став низинний варіант острівної чи півострівної риси , яка також була характерною для Львівської землі [26].

Розташування оборонних споруд у гідрологічному середовищі визначають: дві великі річки (Дністер і Прут), значна кількість середніх річок із широкими заплавами, а також озера та ставки. У 16-17 століттях були побудовані укріплені міста на річках Дністер, Прут, Серет, Стрипа, Золота і Гнила Липа, Лімниця. На думку Є. Горнової, нові міста переважно розміщуються на річках, враховуючи не лише розташування біля джерел води, необхідної для повсякденної діяльності людей чи гасіння пожеж, а й оборонний фактор [50]. Це підтверджується такими ознаками розташування: біля річки (русло охоплює територію по периметру, утворюючи острів або півострів), у гирлі річки (впадіння малих річок або струмків у більшу річку), біля р. на березі ставка, річки чи іншої водойми, у межиріччі (на території, обмеженій річками або струмками з двох або трьох боків), на вигині русла річки (де русло раптово змінює напрямок).

Іншою характерною особливістю розташування міст, розташованих на рівнинах і високогір'ях, є наявність кількох водотоків гідрологічної перешкоди. До них належать міста Тисмениця, Коломия, Зелене Устя, Завалля та ін. Аналіз історичного гідрологічного середовища станиславівського укріпленого міста дозволяє стверджувати, що воно було побудоване на території, оточеній з трьох боків трьома півкільцями річок, струмків, ставків і боліт. Зовнішню межу на околиці міста складають Золота (Солотвинська) і Чорна (Надвірнянська) Бистриці. Другу межу утворювали дві річки Рудка, яких уже немає. Перший струмок впадає в Золоту Бистрицю, другий впадає в Чорну. Внутрішнє кільце

утворювали фортечні рови: Бліховий (навколо замку Бліх) і Панстовий Бельведер (протікає по території сучасної Новгородської вулиці). Розташування в стратегічних місцях. Умови виникнення мережі міст-фортець багато в чому визначили їх положення в історичній системі розселення. Наприкінці середньовіччя на землях південно-східної Польщі планувалося «побудувати кілька рядів укріплених міст, щоб не допустити проникнення татар у глиб країни». Економічний чинник розвитку регіону вимагав також створення системи оборони міських поселень. Крім військово-економічних факторів, будівництво укріплених цитаделей також визначається наявністю відповідних замовників та їх фінансовими можливостями, правильним розвитком технічного мислення та структурою, а також економічною доцільністю [16]. Аналіз розташування міст і сіл дозволяє виділити три способи розміщення міст: на торгових шляхах, у річковій оборонній системі (прибережній), на кордоні.

Важливим критерієм класифікації оборонних комплексів є архітектурні укріплення, в яких слід виділити дві основні характеристики: систему оборони та спосіб укріплення, що визначається цією системою чи іншою системою. Ю. Богдановським визначено десять основних оборонних систем (форти, бастіони, башти, розрізнені фортеці, розрізнені фортеці, пазури, багатокутники, стіни, вежі, «затоки» – поєднання стін і загонів) [46]. Вони змінювали один одного в різні історичні періоди - від раннього середньовіччя до 19 століття, вдосконалюючись у міру зміни зброї та облогових механізмів. Аналіз джерел підтверджує існування башт, веж, мурів, фортечних веж, бастіонів, старовинних бастіонів і бастіонів, класичних оборонних систем міських укріплень. За кількістю переважають оборонні вежі та башточки (32). З початку XVII ст. виникають опорні пункти давньої та класичної оборонних систем (Калуш, Богородчани, Козлів, Маріямпіль, Станиславів).

Залежно від наявності (відсутності) укріплень, способів оборони та типу оборонної системи розрізняють три типи міст: відкриті міста (міські поселення без оборонних укріплень), укріплені міста (поселення з оборонними спорудами) стіною, баштою, фортецею (поселення з оборонними спорудами). Баштова

оборонна система), місто - фортеця (укріплене поселення із системою укріплених фортець , у якій більшість цивільних органів пристосовані до оборонних функцій) . Майже всі міста -мури під час свого розвитку зазнали еволюційних морфологічних змін у зв'язку з будівництвом і реконструкцією, у тому числі оборонних укріплень. Елементи формування та розвитку міст (за М. Бевзом) [16] також скопійовано , відповідно до архітектурно - фортифікаційного стилю міських укріплень , замків та оборонних сакральних комплексів , оборонні споруди яких можна визначити як справжні , шарові , паралельні , реконструйовані , застосувати їх до сучасного стану або за певний час. історичний період. У разі збереження старих укріплень і появи нових укріплень (напр . друга лінія) , система захисту набуває характеру паралельної системи . При одночасному застосуванні елементів різних систем захисту може використовуватися термін « комбінована » . За матеріалами побудови оборонні споруди міст - мурів прийнято поділяти на дерев'яні , деревоземляні, кам'яні , цегляні та комбіновані. Більшість оборонних укріплень були дерев'яно - земляними , деякі з них зазнали кількох модернізацій , під час яких змінювалися матеріали конструкції укріплень і будівель . Під час статистичного аналізу фіксувалися будівельні матеріали , згадані в історичних джерелах чи картах певного періоду існування оборонних споруд . За текстовими джерелами , картами та іконами узагальнено приблизну кількість міських укріплень за будівельним матеріалом .

Важливим критерієм дослідження оборонних характеристик історичних архітектурно - містобудівних комплексів з оборонними функціями є планувально - геометричні характеристики кільцевих укріплень [16] або огляд оборонних укріплень міста (можливо, без периметра) . С. Кравцов запропонував назвати цей критерій «оборонною контурною організацією» і відповідно до нього поділяв укріплені міські райони на міста з неправильними та правильними обрисами веж і бастіонів [11]. Для аналізу правильних і нерегулярних контурів укріплень ми використовуємо наступні категорії: з відкритими оборонними лініями (Кейптаунс), з овальними (круглими) контурами, квадратними

(прямокутними), п'ятикутними, шестикутними, багатокутними. Овальна форма міста, характерна для періоду раннього середньовіччя в Центральній і Західній Європі, передбачає наявність оборонних валів або мурованих стін (найпростіший спосіб з найменшою довжиною оборонної лінії). Овальне планування центру міста в історії містобудування Європи вважається типовим тип місцевого комерційного закладу [16].

Міста з квадратним або прямокутним, п'ятикутним, шестикутним або багатокутним обрисами були засновані переважно в XVI - XVII ст. під час популяризації проектів «ідеального міста» в епоху італійського Відродження зі збалансованим узгодженням елементів містобудування. Такі «ідеальні міста» в основному будували італійські архітектори, запрошені великими хлопцями [16].

Класифікація за типом замка. Замковий комплекс - це складна система споруд і будівель, пов'язаних між собою за функціями, структурою та ієрархією, що відповідають вимогам оборони, ландшафту і рельєфу. У сучасній науці відомо близько тридцяти ознак замків.

Малий словничок давньопольської оборонної архітектури, який визначає житлові, адміністративні, захисні, укриття замки, за розташуванням – плато, рівнина, вода, за розташуванням у просторі – гори, низинні (замки, підзамче), за територіальною організацією – територія власник, адміністрація, лицарі, відповідно до ролі в організації системи територіальної оборони – лінії оборони кордонів, торговельні шляхи, проходи [44]. Ключова класифікація поєднує кілька додаткових критеріїв, які дуже популярні в Європі. Так, Богдановський пропонував визначати типи замків за двома критеріями: приналежність до певного історичного періоду та відповідна оборонна система. У процесі аналізу він виділив три основні типи об'єктів дослідження: замки середньовіччя з укріпленими мурами, мурами, вежами та баштовими системами; Замок зародився в новітній історичний період з фортечною системою [42] та перехідний замок, що характеризується фортифікаційними спорудами, що включають систему веж та бастіони [42].

Основним критерієм класифікації замків польський дослідник З. Пілярчик взяв будівельні матеріали та оборонні системи . Він поділив замки на такі типи: дерев'яні садиби (фортеці), оборонні двори на « курганах», оборонні муровані двори , садиби з укріпленими укріпленнями, садиби з укріпленими укріпленнями .

1.3 Методологічні основи дослідження

Історія, як і будь -яка інша наука , вирішує власні завдання і відтворює минуле людства з усією його специфікою та різноманіттям . Відомо , що основою будь - якої науки є власна система принципів і методів дослідження , які утворюють її методологічну основу . Історична наука не є винятком із цього правила. Процес здобуття дослідником знань про минуле так чи інакше зводиться до таких видів діяльності : накопичення матеріалу , його розуміння , інтерпретація . Проте тлумачення історичних документів має здійснюватися згідно з певними вимогами , які висуває історична наука . Сьогодні вітчизняна історична наука переживає нелегкі часи . Вона опинилася перед проблемою пошуку критеріїв історичного аналізу . Кожне історичне дослідження має своєрідний зміст, зміст, основні положення, отримані результати . Тому надання методики тих чи інших питань у кожному окремому випадку є індивідуальним. Методологія — це вибір автора для досягнення поставленої мети , тобто його погляд на проблема , тобто ракурс , з якого історик дивиться на походження , події , конструкцію тощо . Німецький філософ К. Ясперс мав рацію , зазначивши , що крім знання минулої дійсності історик повинен також набути знання методу [36]. Тобто в процесі роботи історик має не лише винайти власні методи , а й досконало ними володіти . Важливим принципом історичного дослідження є розуміння історії як процесу , оскільки історія залишається відкритою системою , в якій немає чітких меж між явищами та подіями . Історія неповна , оскільки будь- яка концепція історичного минулого змінюється в міру відкриття нових

фактів . Тому можна актуалізувати події та явища , які нібито належать до « сивої давнини » . К. Ясперс зазначає , що історія для нас – це пам'ять , яку ми не лише знаємо , але в якій є й коріння нашого життя [36]. І заново відкривати ці корені , які , безумовно , присутні в сучасному житті і які вказують на горизонт майбутнього , можливо , якщо ми розуміємо історію як процес . Дослідження ґрунтується на діалектичних засадах розуміння історичних процесів , критичному аналізі документів , а також важливих розробках вчених , висновки та теоретичні узагальнення яких сприяють реалізації та формуванню засад кваліфікаційної роботи. Основним принципом будь - якого дослідження є принцип об'єктивності , який вимагає від автора об'єктивного вивчення минулого , спростування ситуативних особливостей досліджуваного періоду , об'єктивної оцінки минулого мандарин. Часто буває важко досягти такого ідеалу , оскільки кожен дослідник має власний досвід , психологію , уподобання та погляди . Як зазначав відомий історик В. Ключевський , « повнота історичного дослідження , безумовно , залежить від широкого кругозору історика [21] » . Тобто в будь - якому історичному дослідженні є місце суб'єктивному елементу . При аналізі першоджерел і праць попередніми дослідниками ми враховували співвідношення суб'єктивності та об'єктивності . Наголошуючи на основних положеннях кваліфікаційної роботи, вони намагалися дотримуватися принципу об'єктивності . У процесі дослідження процесу становлення та існування оборонних споруд Західної України , а також розвитку фортифікаційної техніки в історичному просторі використовувався принцип історизму , який є одним із об'єктивних критеріїв , які слід визнавати при історичному дослідженні . розглядаються явища . описані та пояснені з точки зору їх розвитку . Для цього ми глибоко заглибилися в історичний контекст , з'ясувавши для себе конкретні історичні обставини . Для кращого розуміння та об'єктивного відтворення конкретних історичних подій ми оцінили та врахували політичні та соціальні особливості Середньовіччя у процесі формування основних засад архітектури . оборонні споруди на визначеній території.

Важливу роль в історичному дослідженні відіграє авторський метод дослідження, що розуміється як певні принципи, що визначають вирішення основного завдання: об'єктивно вивчити проблеми існування фортифікаційних споруд протягом історії їх існування та простежити, як вони були змінювалися технологія будівництва фортифікаційних споруд на прикладі конкретних об'єктів. Історики визначили низку наукових принципів вивчення явищ і подій. У сучасній методології одним із основних методів дослідження є системний підхід. На нашу думку, дослідження розвитку фортифікаційної техніки потребує застосування системного підходу. Цей метод спрямований на вивчення об'єктів як окремих систем. На основі системного підходу ми розглядаємо оборонні споруди як невід'ємну частину історії українського народу, як його підсистему, що виконувала певні функції протягом історичного минулого, хоча й має певні особливості, зумовлені своїм географічним розташуванням. Модель системи відображає фактори впливу на технологічний розвиток, які закріплюють і формують технологічну структуру досліджуваної території, тим самим впливаючи на розвиток історико-культурної складової нашої країни. Поряд із системним підходом при вивченні замкових комплексів рекомендовано застосовувати комплексний підхід, який дозволяє зосередити увагу на «баченні» об'єкта дослідження. Комплексне дослідження даної проблеми передбачає взаємодію багатьох різних галузей науки та наукових напрямів, використання різноманітного наукового інструментарію. Міждисциплінарні зв'язки, застосування знань із суміжних наук сприяють отриманню всебічного та комплексного уявлення про об'єкт дослідження. Тому в цій роботі використовуються можливості політичного, соціологічного, мистецтвознавчого, військового, економічного та методологічного інструментарію. Теоретичні положення та методи дослідження для вивчення конкретної проблеми починають вступати в дію з використанням пізнавального інструментарію – наукового методу. Серед загальнонаукових методів виділяють історико-логічний слід використовувати при вивченні військово-політичних процесів, що вплинули на виникнення та розвиток фортифікаційної техніки. Історичні методи мають

особливе значення в аналізі військово - політичних змін. Одна з них — історико-генетична, заснована на твердженні про те , що кожна сформована система проходить багато етапів: народження, становлення і розвитку, зникнення або перетворення в іншу систему. Використовуючи історико - генетичний метод , ми розглядаємо становлення та розвиток фортифікацій як історичний процес руху . Це етапи розвитку та існування замкових комплексів , а також технології фортифікаційного будівництва , які висвітлено в роботі , пов'язаній з науковими дослідженнями цього методу . Метод наукового узагальнення допомагає не лише виділити й синтезувати характерні риси консолідованого розвитку техніки на певній території в XII — XVIII ст . , а й виявити спільні риси та поєднання . Вони утворюють однорідні групи за певними ознаками . При вивченні історії розвитку цитадельної архітектури в історичному просторі доцільним є використання історичного порівняльного методу . Використання цього методу зручне для проведення аналітичних порівнянь , порівняння технологій будівництва замкових комплексів , виготовлення оборонних споруд та виявлення загальних і специфічних ознак розвитку їх як сукупності , так і окремих елементів . Порівняльний метод використовується для аналізу загальних тенденцій становлення та розвитку фортифікаційної техніки , що відображає будівництво замків , фортець та інших оборонних споруд .

Застосування діалектичного методу передбачає висвітлення подій , явищ та їх рушійних наслідків , протиріч і причинно - наслідкових зв'язків з урахуванням обставин досліджуваної епохи . Метод абстрагування дає змогу виключити з історії України незначні другорядні події та факти часів перебування українських територій у складі Польщі , Литви та Австро - Угорщини , а також інформацію про їх існування . оборонних комплексів як пам'яток національного значення . . спадщини та звертає увагу на процеси консолідованого технічного розвитку на теренах сучасної Західної України у XII - XVIII ст . Застосування методу серіалізації питань у дипломній роботі є своєчасним , інакше робота не мав би чітко визначеної місії у вивченні хронології . Це сприяє розвитку технологічних аспектів , відображених у дослідженні . Поєднання хронологічного принципу та

логіко - аналітичного методу допомагає чітко та логічно завершено викласти фактичні документи , простежити розвиток об'єктів дослідження та тем у контексті їх взаємовпливу . Прояв аналітичності спостерігається в аналізі джерельної основи . Також проаналізовано взаємодію силових структур і розмірів укріплень у межах окремого поселення . Залежно від основних цілей і завдань дипломного дослідження важливого значення набуває метод контекстуального аналізу , який використовується для систематизації публікацій за темою та поглибленого дослідження конкретної проблематики . Індуктивний метод поряд із остаточним узагальненням завдяки вивченню окремих елементів дозволяє на основі вивчення окремих об'єктів зробити загальні висновки про спільні характеристики всієї групи об'єктів оборонного будівництва і розвитку за технологією суцільного будівництва. Таким чином, методологічну основу кваліфікаційної роботи визначають історичні методи дослідження та відомі історичні методи дослідження з одночасним використанням міждисциплінарних підходів . Виконання поставлених у кваліфікаційній роботі завдань здійснюється на основі гармонійного застосування об'єктивних , історичних та системних засад , що повно відображають процеси дійсності минулого. У кваліфікаційній роботі використано низку загальноісторичних та спеціальних методів дослідження , що сприяло всебічному обґрунтуванню положень та висновків дипломної роботи .

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД В ТУРИЗМІ

2.1 Європейський досвід використання оборонних споруд в туризмі

Країни Європи завдяки своєму прагматичному та патріотичному ставленню до історико - культурної спадщини вже давно є взірцем практичної реалізації використання оборонних споруд у сфері туризму та розваг . Зазвичай пам'ятки оборонного характеру мають особливе значення та статус у країні чи регіоні через їхнє архітектурне , історичне , а в деяких випадках і духовне значення . Однією з причин такого позитивного імпульсу є зростання інтересу до активного використання історико - культурної спадщини , особливо в оборонних спорудах . Багато європейських країн можна визначити як країни з важливими умовами для розвитку замкового туризму . Їхній багаторічний досвід і інтерес до таких архітектурних артефактів можуть бути хорошим прикладом для наслідування та вимагати детального аналізу та обговорення . Сьогодні багато європейських країн розробляють політику , спрямовану на позиціонування своєї країни або її основних макрорегіонів як бренду на сцені замкового туризму . На це є вагомі причини. Словаччина згадує про існування 168 замків [14], при цьому 109 з них визнані пам'ятками культури [20]. У сусідній Чехії налічується понад 1000 замків , оборонних палаців і фортець [21], хоча лише близько половини з них позначено як високозбережені (тобто вони не існують у формі археологічних розкопок) . Австрія також має понад 700 замків , фортець і оборонних палаців [19]. У Польщі таких пам'яток дещо менше – близько 300 будівель [15] . Подібна кількість є і на території Угорщини [16]. На території України збереглося значно менше цих історико - архітектурних пам'яток (78 об'єктів) , але ще близько двохсот представлено на рівні археологічних пам'яток і руїн [17] . Варто погодитися з твердженням , що не завжди кількість об'єктів є визначальною , адже не всі вони можуть створити поштовх для розвитку туризму . Як мінімум , необхідно враховувати фактичний

стан , поточний стан використання та місцезнаходження об'єкта , які можуть бути або не пов'язані з правом власності на цей об'єкт . Яскравим прикладом може бути Австрія , яка є єдиною країною , яка підтримує право подальшого успадкування власності на замки та палацові комплекси для нащадків родів - засновників (тобто без експропріації чи компенсації) . часто великі), багато з цих будівель належали справжньому дворянству . Протилежна політика сьогодні реалізується в Польщі , де за останні роки ряд замків і палаців було перетворено на розкішні готелі [18] , що , однак , можна вважати рушійною силою розвитку туризму . для досить вузького кола людей . туристичні споживачі (з високими цінами на проживання в таких готелях).

Для практичного використання замків як центрів розміщення відповідно до законодавства європейських країн існує низка нормативних документів , що регулюють їх статус . Прикладами таких документів можуть бути Конвенція про охорону європейської архітектурної спадщини (№ 165-V (165-16) від 20 вересня 2006 р .) , дослідження Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини (№ 1369 - IV) (1369-15) 12 жовтня 2003 р.), Лісабонська стратегія розвитку туризму та підвищення зайнятості (лютий 2005 р .), Заключні положення Конференції зі сталого розвитку європейського туризму та інновацій у туристичній політиці (квітень 2005 р . , Брюссель), Груповий звіт про стале розвиток туризму (2006, Брюссель). Зокрема , ці документи встановлюють правила охорони та використання оборонних споруд у готельному господарстві , регулюють підхід до інвестиційної діяльності у сфері замкового туризму .Відвідування історично- заповідних споруд , безумовно , є однією з форм культурного туризму , в якій зустріч учасників туризму з об'єктами, подіями та інші цінності культури передової або масової або збільшення знань про навколишній світ організацією «людина» є важливою частиною програми подорожі та є вирішальною основою для рішення особи взяти участь [12]. Залежно від мотивацій туриста або програми подорожі таку поїздку можна віднести до багатьох різноманітних форм туризму. У цьому випадку фокусування на певній формі заняття вільним часом є неправильним . Тому одні відвідувачі

вибирають або організовують тематичні екскурсії , в яких головною темою програми є замки або процес укріплення , використаний під час будівництва замку , інші відвідують ці об'єкти в рамках туризму культурної спадщини – тоді їх інтерес буде зосереджений на досягненні матеріальної культури , в тому числі архітектури та мистецтва , інші опиняться в замках з метою зануритися в історичні події (історичний туризм) або відвідати місця , пов'язані з відомими людьми (біографічний туризм). Іншу групу обізнаних туристів привернуть культурно - розважальні заходи , які сьогодні організовуються в замках , їх руїнах або на околицях (подієвий туризм) . Ряд незалежних виставок або музеїв , що діють у більшості решти замків , мають цінні колекції або організовують виставки настільки впливові , що вони приваблюють великі групи людей для поїздок . просто для них або відвідайте їх у рамках екскурсії до якогось музею . на певній території – тоді ми маємо справу з туристами, які приїжджають до музею . Все частіше потужним «туристичним магнітом » стають історичні фестивалі та турніри, або ж інсценування та реконструкція нападів на замки та битв [11]. Для цього виду туризму в країнах Європи в рамках культурного туризму використовується термін « living history tourism » [12]. Як визначний чи характерний туристичний об'єкт певної території , замки також можуть стати одним із об'єктів відвідування в рамках регіональних, освітніх чи навіть туристичний туризм. міський (якщо знаходиться в місті) . Нарешті , великі групи відвідувачів замку користуються різноманітними атракціонами під час перебування в цих установах , таким чином беручи участь у типі « еkleктичного » культурного туризму . З точки зору оцінки туристичного потенціалу замків видається необхідним проаналізувати розглянуті об'єкти з точки зору їх сучасного режиму використання . Для кожного з цих об'єктів це має вирішальний вплив на форми туризму , які можуть здійснюватися на ньому або навколо нього .

На сучасному етапі європейського культурного туризму (в Україні його часто називають пізнавальним) існує багато різних способів використання замків , оборонних споруд та інших місць, пов'язаних з історією . країни

європейських країн . Основним критерієм цього процесу , а отже , і конкретних видів туризму , включаючи цю частину матеріальної спадщини у свої туристичні програми, має бути розрізнення форм туристичної діяльності , в яких розглядувані об'єкти є самостійними туристичними дестинаціями , і тих , у яких беруть участь туристи . оборонних споруд на туристичному маршруті відіграє опосередковану роль через їх додаткові функції (наприклад , як штаб-квартири музеїв , готелів , фестивалів та ярмарків , реконструкцій відомих історичних подій тощо) . Окремими напрямками для групового та індивідуального туризму є замки, переважно в рамках тематичного туризму , але вони можуть функціонувати як групи тематичних туристичних напрямків (зазвичай у рамках заздалегідь спланованих і описаних тематичних маршрутів) або напрямків, які найчастіше відвідують туристи . . коротка поїздка. або поїздки на вихідні , відвідування замку є кінцевою метою подорожі . Останній тип типовий для замків великого історичного значення або оборонних споруд з високорозвиненим туристичним обслуговуванням , які є сильним туристичним магнітом або пропонують багато атракцій для залучення туристів до подорожі та створюють можливість організувати привабливий тур та програму перебування для багато годин або кілька днів. Важко оцінити заповнюваність і репрезентативність згаданих будівель у цих країнах зі статистичної точки зору . Привабливість цих об'єктів може бути виражена через їх розташування по відношенню до ландшафту , їх візуальний образ, їх культурну, естетичну та історичну цінність, їхню соціальну важливість або те , як вони використовують свою основу (як їх використання , так і демонстрацію – декоративні елементи знаходяться всередині цих об'єктів – часто вони можуть бути більш привабливими та цінними , ніж сам об'єкт – колекція , колекція мистецтва , рідкісні книги, скульптура тощо). Дуже важливо систематично підвищувати цю привабливість за допомогою реклами (прямої, опосередкованої - наприклад , шляхом зйомок фільму в певному атракціоні) та загального маркетингу (організація та форма доступу до суміжних об'єктів, заходів тощо) . Водночас привабливість історичних об'єктів – поняття відносне. Це може бути або не пов'язано з наведеними вище налаштуваннями .

Те, що має історичну чи художню цінність, не обов'язково приваблює широку публіку. У цьому випадку допоможе маркетингова технологія, яка є частиною туристичної діяльності.

Одним із критеріїв привабливості (але не абсолютним) має бути визнання ЮНЕСКО об'єктом всесвітньої спадщини. Проте, спираючись на дослідження С. Паленкової та З. Мачнікової [12], можна порівняти кількість туристів, які відвідують окремі замки Польщі, Чехії та Словаччини. Показники мають істотні відмінності (рис. 2.1). Вони утворюються декількома факторами, які вже згадувалися і поєднуються один з одним. З одного боку, певну роль відіграє значення предметів: два з чотирьох предметів зустрічаються великими літерами. Проте лише Празький Град має культурну, історичну цінність (автентична 1000-літня резиденція чеських королів) з його різноманітною унікальною архітектурою та багатою колекцією мистецтва) та надзвичайну суспільно-політичну цінність (резиденція Президента Чеської Республіки, символ Чехії). Натомість Королівський замок у Варшаві, на жаль, є лише точною, але точною копією замку, який був повністю зруйнований під час Другої світової війни, що також відображено в його інтер'єрі. Вавель у Кракові став символом давньопольської держави. Однак цей замок має соціальну цінність, особливо для поляків, як символ непокори та рішучості (кладовище видатних діячів та діячів польської держави Лан). Мальборк – унікальний замково-монастирський комплекс – середньовічна резиденція Тевтонського ордену – винятковий культурно-історичний об'єкт, хоча від його інтер'єру залишилися лише фрагменти. Він також має важливе історичне та соціальне значення для історії поляків та німців, представляючи їхній значний потенціал для туризму. Хоча сам замок є культурно та історично унікальним, є занепокоєння щодо його сучасного стану, внутрішнього планування та використання, а також загальної доступності. Звичайно, детальний аналіз усіх елементів на обмеженому просторі складний, але навіть при порівнянні один з одним стає зрозуміло, що вони пов'язані.

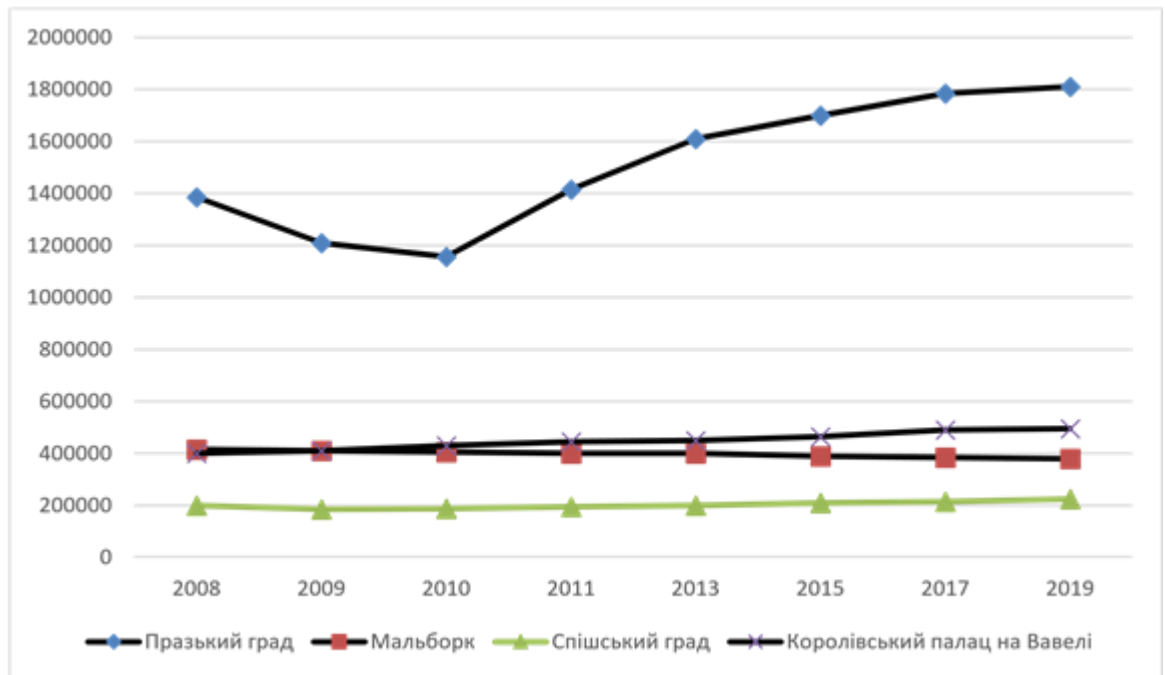

Рис. 2.1 Відвідуваність окремих оборонних споруд, які віднесені до Світової спадщини ЮНЕСКО

Джерело: побудовано за даними [4]

Звичайно, не всі чинники залежать від самих замків (розташування в столиці, туристична інфраструктура навколо замку тощо). З іншого боку, слід визнати, що самі ці об'єкти сприяють підвищенню привабливості території, на якій вони розташовані. Наприклад, у Чехії Празький Град є другою за відвідуваністю пам'яткою (після Празького зоопарку), а серед 20 найбільш відвідуваних пам'яток є ще 2 замки (Ледніце, Чеський Крумлов) (2012) [22]. П'ять найбільш відвідуваних чеських замків, які відвідали 2,5 мільйона людей у 2018 році, що становить майже 20 % від загальної кількості відвідувачів у країні [22]. Хоча ці два параметри не пов'язані безпосередньо, їх порівняння показує важливу роль, яку відіграє замок у туристичному розвитку країни. У Словаччині у 2017 році п'ять найбільш відвідуваних замків відвідали 950 000 туристів, що становить 24% усіх туристів, які відвідали Словаччину того року. Якщо оцінювати статистичні показники відвідуваності в згаданих вище замків, слід зазначити, що кризові роки в цих країнах (перша половина 90 -х років ХХ ст.) слід вважати проблематичними з точки зору

загальних економічних негараздів, характерних для цих країн. Ці показники чітко демонструють зміну загальної купівельної спроможності людей. Ще одним важливим критерієм є формування міжнародних туристичних потоків із забезпеченням повноцінного функціонування цих пам'яток архітектури. У даному випадку важливим є поєднання двох моментів – культурно-пізнавальна роль національно-оборонних робіт та патріотичного виховання. Традиційно більшу відвідуваність мають всесвітньо відомі замки та об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (про це сказано та підтверджено статистичними даними вище). Ще один критерій, на який слід звернути увагу, – ціна входу в заміщення. Структура центральноєвропейських замків характеризується складною платіжною практикою (показники вартості досить збалансовані в усіх країнах), а перебування в атракціоні включає кілька окремих вхідних плат, спеціальних та інших форм відвідування виставок, тоді як у французьких замках передбачена лише грошова оплата пожертвування (навіть трохи більша). Розглянемо основні види туризму (туристичної діяльності), пов'язані із замками та оборонними спорудами, на прикладі країн досліджуваної території.

Музейний туризм. В європейських країнах замки і навіть руїни замків функціонують як тематичні, історичні або регіональні музеї і майже всі мають музейні експозиції. Однак лише деякі з них мають досить великі колекції чи виставки та настільки привабливо організовані, що їх можна вважати окремими напрямками чи маршрутом подорожі музею. Це, безумовно, Вавельський замок з його незліченними експозиціями, який щороку відвідують майже 900 тис. туристів, Варшавський королівський замок (понад 400 тис. відвідувачів) і вже згаданий музей замку Мальборк [12]. Серед інших замків є важливі музейні та артефактні центри в Пщині, Корнику, Шидловці та Сяноку.

Подієвий туризм. Циклічні події, які відбуваються в замках і навколо них, часто мають історичну тематику, і значною мірою їх родзинкою та головною привабливістю є історичні реконструкції або відтворення подій. Подати в суд. З цієї причини в цьому аналізі важко відокремити основні сфери подієвого туризму від замків, які є ідеальною «декорацією» для таких подій. У багатьох країнах

Європи така реконструкція проводиться досить часто . Хорошим прикладом є Мальборк , де щорічно проводиться реконструкція облоги Мальборка з популярним триденним туром у липні та фестивалем « Дні античної культури » (у липні), який охоплює той самий період і об'єднує знавців відомих історичних подій . Так , наприклад, у Польщі найдавнішу реконструкцію лицарського кварталу (з 1977 р .) всередині замкових споруд було здійснено в Гулубах - Добжині [11]. Такі турніри відомі також у замках Ілля, Гнев , Ленчиця, Бендзіна, Огороденка, Унев, Битова, Болкува, Бжеза, Рацибурза, Бабіце, Дембно, Яновка, Собешува , Красичина, Гродніца, Ойкон, Сандомер, Шидловець і Лицарська Майовка у замку Кличко З іншого боку , серед заходів , присвячених темі середньовіччя взагалі, а не лише військовій. Лицарство та шляхетна культура, що проводиться на території замку Лагу (Любуське) , Літні вечори в замку Ксьонж , Пултуський середньовічний ярмарок, Фестиваль середньовічної культури Мазурів у Рині чи Купальські вечори на руїнах замку Драгім у Дравському . Подія тут займає особливе місце . Найвідоміші з них – заходи біля руїн замку Огородзенька (« Шведка на замку ») , « Сутінки епохи П'ястів » у Цешині , «Повернення гвардії вершників » у Цеханові, Турнір з пошуку скарбів Кварцяну у с . Раві Мазовецької, костюмовані події «Швед у Варшаві», що відтворюють листопадову ніч 1830 р . , що відбуваються навколо столичного Королівського замку , а також три головні події у Гнієві: « Битва двох ваз », « Тиждень історії».

Подібні заходи приваблюють тисячі відвідувачів , що корисно для села Культурно - історична спадщина . Цей підкомітет виділяється за будівлями замків, які офіційно визнані матеріальною спадщиною світової або національної культури , включає артефакти , занесені до списку всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО окремо або на більшій території : Вавель у Кракові , Замок майстрів у Мальборку та Королівський замок у Варшаві . Приклади Польщі , замок Егенберг у Словаччині , фортеця Вобан у Чехії , у свою чергу , оборонні пам'ятки кожної країни мають важливе значення для національної культури

уздовж тематичних маршрутів , згаданих вище , також оцініть цінність цих будівель як свідчення матеріальної культури середньовіччя.

Освітній міський туризм. Усі відомі традиційні міські поселення європейських країн мали замки . Сьогодні ці історичні міста доповнюють свої екскурсійні програми екскурсіями по оборонних спорудах замків або оборонних укріплень . Наприклад , до найвідоміших польських замків , які відвідують туристи під час екскурсій містом , належать будівлі в Кракові, Варшаві, Познані, Торуні, Сандомирі, Любліні, Перемишлі, Щецині, Ольштині, а також у Войновіце поблизу Вроцлава, Величці біля Кракова та Корнику біля Познані . ; серед словацьких міст такі «замкові ескорти» мають Братислава, Банська Бистриця , Бойніца, Жиліна (Будатинський замок) ; Екскурсії чеськими містами часто доповнюються відвідуванням замків Прага , Мілотіце, Мікулов, Наместі -на-Ослава, Подебради , Літомишль , Пардубіце , Страконіце, Градц над Морово . Серед міст Франції екскурсійна програма передбачає огляд замків міст Париж , Монсаро , Фуа , Тараскон . Дуже часто ці екскурсії включають відвідування оборонних споруд міста в рамках окремої тематичної пропозиції . Наведені приклади є прикладом успішного використання та формування відповідного національного наукового іміджу .

Біографічна подорож. У рамках поїздок по місцях , де жили або працювали відомі люди , туристи можуть відвідати оборонні споруди , пов'язані з відомими людьми. Як приклад можна навести постаті Миколи Коперника , пов'язаного із замками Лідзбарк - Вармін , Ольштин , Фромборк , чеського князя Вацлава чи президента Томаша Масарика , пов'язаного з Празьким Градом у Чехії , Марії Терезії , яка пов'язаний з Братиславським замком (Словаччина). Замковий готель. У більшості європейських країн існує певний підхід до використання замків у готельному господарстві . У цьому напрямку активно працюють туристичні органи Франції , Чехії та Польщі . Незалежно від конкретних інтересів чи навіть основної мети подорожі багато туристів використовують пристосовані замки як місце для проживання . В Європі вже давно існують асоціації таких організацій , які займаються проблемою їх спільного просування . Незалежно від країни

походження туристів і туристичні компанії, які віддають перевагу цим напрямкам, замкові готелі також відіграють важливу роль у діловому, конференц-туризмі та конференц-туризмі як престижні для проведення конференцій та симпозіумів. Додатковою привабливістю для туристів стане замок (або палац) , бажано такий , де записані історичні події чи резиденція відомих людей , або навіть належним чином розкручена легенда .

Францію слід вважати зразком організації використання оборонних туристичних атракцій у туристичному секторі . Ця держава максимально орієнтована на використання історико - культурної охоронної спадщини в туристичній діяльності . Тут створені всі умови для повноцінного відпочинку та отримання позитивних емоцій (одне з головних завдань туризму взагалі та пізнавальної (культурної) спрямованості зокрема) . Міністерство розвитку туризму Франції на прикладі замків поширює такі зміни у своїй стратегії залучення та задоволення туристичних потреб:

- доступність , суть якої полягає в щоденній доступності будівель замку (виняток становить лише Різдво) . Це вирішує проблему спонтанних відвідувачів, які після прибуття не знають , чи відкрита пам'ятка , що є загальною проблемою для багатьох об'єктів спадщини зі складним графіком роботи . З цим пов'язана наявність достатньої кількості добре помітних знаків на території , що підлягає перевірці, та відповідної просторої парковки для автобусів і легкових автомобілів, з твердими поверхнями та гарним озелененням , наприклад фарбою ;

- наявність щоденного обслуговування туристів . Туалети для відвідувачів стратегічно розташовані на вході на територію та на самій території . Крім того, всюди розставлені сміттєві баки . Політикою закладу є постійне підтримання чистоти на території замку – сміття вивозиться регулярно незалежно від кількості туристів . Особлива увага приділяється харчуванню та комфорту подорожей людей похилого віку та сімей з маленькими дітьми . Обслуговуючий персонал навчений надавати першу допомогу ;

- мати достатню кількість іконок та інформаційних панелей ; Якщо в цей день заклад закритий , на вході будуть вивішені попереджувальні таблички . Брошури з вичерпною інформацією про замок видаються при купівлі квитка . Незважаючи на глибоку повагу французів до своєї мови , інформаційні матеріали характеризуються високим ступенем багатомовності (інструкції доступні всіма поширеними мовами, а також як закладки).

- положення про кількість відвідувачів. У моменти ймовірного виникнення черг відвідувачів направлятимуть до менш популярних об'єктів за допомогою додаткових вказівників . Обслуговуючий персонал регулює кількість відвідувачів , а також видають попередження про черги в дні піку відвідувачів . Для мінімізації скупчення людей і черг організуються додаткові анімаційно - розважальні програми : костюмовані шоу , фотозони , міні - реконструкції відомих подій , пов'язаних із цим замком ;

- цінова політика. Для оптимізації потоку відвідувачів встановлено єдину плату за вхід для всіх об'єктів , розташованих на території . Також діють постійні пільгові знижки , сезонні тарифи та « Пільгові входи » для тих , хто бажає відвідати форт неодноразово ;

- інші особливості. Додатковий дохід приносить використання території замку для проведення весіль , зустрічей, вечірок та інших публічних заходів . У Франції також є досвід продажу замків у приватні руки . Що цікаво , тут є історичні палаци , фортеці та замки все продається за цілком прийнятними цінами , на рівні з ціною багатокімнатних квартир .

Концесії мають передаватися з чіткою та дієвою системою державного контролю за дотриманням умов концесії та сприятливими умовами для орендаря (особливо спрощення процедур отримання різноманітних дозволів), із забезпеченням пільг та довгострокових кредитів. Адже багато пам'яток, особливо замки, не мають ні каналізації, ні електрики , ні інших благ цивілізації. А ще орендарю необхідно отримати низку спеціальних дозволів від різних установ та відомств , отримати які непросто .

2.2 Геопросторове поширення оборонних споруд в Україні

Наша країна багата історією, історичними пам'ятками, архітектурою та персонажами, культурною спадщиною та кухнею. Таке розмаїття накопичувалося з часів скіфів, сарматів, черняхів, предків слов'ян (чорноліська культура), кельтів (латенська культура) тощо. Кожен наступний набіг, війна, завоювання та звільнення території, періоди мирного освоєння Українські терени залишили по собі певні історичні цінності, такі як кладовище Каборг, фортеця Хотин, П'яна церква, Чорний курган, парк Софіївка, Меджибізький замок, Аккерман. фортеця, Тустань, Збараський замок. Багато пам'яток архітектури та історичних подій ще не дійшли до нашого часу, а ті, що витримали навалу ворогів, потребують постійного догляду та реконструкції. Туристична індустрія використовує ці замки, укріплення та каное у своїй продукції, адже турист завжди хоче поїхати далі та відчутти, як жили їхні предки. В Європі замки та фортеці також відігравали важливу роль у сфері готельного та ресторанного господарства, оскільки туристи могли залишатися в замках на кілька днів. Тому значна частина замків і фортець була перетворена на готелі, ресторани, музеї або будівлі, які поєднують усе це, залишаючи сучасність і оригінальність, роблячи туризм Замок стає цікавим і придатним для екскурсій. На міжнародному туристичному ринку все більшої популярності набуває новий вид спеціалізованого туризму – замковий туризм. Його унікальність полягає в артефактах замків, фортець та оборонних споруд.

Замковий туризм є популярним видом туризму в усьому світі з багатьма атракціонами для туристів. Деякі з найбільш захоплюючих аспектів замкового туризму в усьому світі включають:

1. історію та культуру – замки є витворами мистецтва, побудованими в різні епохи. Відвідувачі можуть дізнатися про історію країни, де розташований замок, а також про культуру та мистецтво тієї епохи.

2. Архітектура та дизайн – замки часто мають виняткову архітектуру та дизайн, які вражають своїм розкішним виглядом. Багато замків представлені в

різних архітектурних стилях і дизайнах , що робить їх привабливими для відвідувачів з різними смаками .

3. Ландшафт і природа – замки часто розташовані в красивих місцях з прекрасними пейзажами та природою . Відвідувачі можуть насолоджуватися прогулянками садами та парками замку, а також пішим туризмом та їздою на велосипеді .

4. Розваги та відпочинок. Багато замків пропонують відвідувачам різноманітні розважальні заходи , такі як виставки, концерти, театральні вистави та фестивалі. Ви також можете жити в деякі замки, що робить замковий туризм привабливим для тих, хто шукає відпустку в бездоріжжі .

5. Різноманітність. Замки зустрічаються по всьому світу та мають багато різних характеристик , таких як розмір, архітектурний стиль, історія та легенди, що робить замковий туризм привабливим для тих , хто хоче досліджувати . багато різних культур і традицій.

6. Мистецтво і релігія. Багато замків було побудовано як місця для проведення релігійних церемоній і мистецьких заходів. Відвідувачі можуть дізнатися про мистецтво , архітектуру та релігію, пов'язану з замком .

7. Вміння досліджувати власне минуле . Для багатьох туристів замковий туризм – це можливість пізнати власне коріння та минуле . Особливо захоплюючим може бути відвідування замків , пов'язаних з історією їхніх предків .

8. Ексклюзивність і престиж. Експерсії замками можуть бути дуже ексклюзивними та престижними, оскільки багато замків мають обмежену кількість відвідувачів . Це може зробити відвідування замку особливим і незабутнім досвідом . Історично по всій території була відома велика кількість замків або їх аналогівсвіту, але , на жаль, не всі замки збереглися в хорошому стані до наших днів. ні, деякі руїни нагадують про колишню велич замків , в інших випадках лише згадка про місця , де збереглися їхні будівлі . Туризм в Європі , завдяки багатій історії та культурі , пов'язаній із замками , завжди затребуваний . Особливість цього виду туризму в Європі полягає в тому, що

існує безліч типів замків - від середньовічних фортець до палаців епохи Відродження . Європейські замки можуть розташовуватися як в густонаселених місцях , так і в красивих природних місцях , що не характерно для України , оскільки часто замки розташовані в мальовничих місцях , а не в центрі міста . Деякі замки будували для оборони , а інші — як розкішні палаци для королів та інших заможних людей .

Європейські замки також славляться своєю архітектурою , яка відображає стиль і тенденції епохи , в яку вони були побудовані . Більшість замків є архітектурними та історичними пам'ятками , і відвідувачі можуть взяти екскурсії , щоб дізнатися більше про їх історію та культуру. Багато замків також славляться своїми чудовими садами та парками , де можна насолодитися природою та красою ландшафту . Туристи , відвідавши замки , відчують особливу атмосферу , яка переносить їх у минуле , коли замки були центром життя та культури . Відвідувачі можуть зупинитися в замках , перетворених на готелі чи гостьові будинки, або прогулятися вздовж стін замку , щоб помилуватися панорамним видом на околиці . Крім того , проводяться різні культурні та розважальні заходи , такі як художні виставки, концерти, середньовічні фестивалі та інші заходи . Це дозволяє відвідувачам розширити свої знання про історію та культуру певної місцевості , а також насолодитися розвагами в унікальному середовищі . Є й цінителі відвідування європейських замків :

а) серед любителів активного відпочинку . Відвідувачі можуть займатися різними видами спорту, такими як гольф, полювання, риболовля та багато інших видів діяльності. Багато замків розташовані в приголомшливих місцях з приголомшливими видами , де можна насолодитися природою та активним відпочинком ;

б) між сім'ями з дітьми. Багато замків пропонують спеціальні програми для дітей, такі як екскурсії, головоломки, ігри та інші розважальні заходи. Діти можуть грати на різноманітних ігрових майданчиках, у парках і садах, а також брати участь у майстер-класах та інших заходах. Розуміючи можливості та

потреби туристів , а також враховуючи нинішню популярність замкового туризму , можна відзначити зростання кількості готелів , розташованих у замках . Багато з них перетворюють старовинні замки в розкішні готелі з усіма сучасними зручностями. У світі є багато прикладів реставрації замків і перетворення їх на готелі . Бо й на землі України багато замків , укріплень тощо . Найпопулярніші: Акерманська фортеця в місті Білгород - Дністровський, Мукачівський замок або замок Паланок у м. Мукачево , Тараканівська фортеця чи форпост у с.Дубно . Тараканів, Палац Шенборнів , Вишнівецький сільський палац та ін . Такий європейський досвід можна здійснити в замках України , розширюючи сферу гостинності , залучаючи туристів тощо , як одного з найбільших регіонів країни . , де розташовано багато замків , є західним регіоном . До складу Західної України входять 8 областей: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька. У смолінігу . Зеленим позначено 1 область Західної України .

Рисунок 2.1. Карта України за регіонами [18]

Сучасні туристи цікавляться таким відпочинком і обирають тури чи екскурсії з метою відвідування цих споруд або їх руїн , при цьому зауважуючи , що наразі через обмеження через пандемію та війсьній стан туризм в Україні територіально обмежений, і саме на території Західної України він продовжує розвиватися , а тому замки Закарпаття продовжують користуватися

популярністю у туристів різного віку та статі . Замки , які найбільше люблять туристи :

1. Бронецький замок. Замок був побудований на території нинішнього села Бронька і сьогодні вже не існує . Цей замок називають замком під відкритим небом, оскільки від нього залишилася лише частина замкової стіни . Історично невідомо , хто і коли побудував цей замок (перші згадки відносяться до XIII ст.), на території якого були виявлені цінні предмети , які стали символічними для експонування в музеї або визнані непридатними для подальшого вивчення . Нині про нього ходять багато легенд цей замок завдяки своїй загадковості [20].

2. Виноградівський замок або замок Канків . На жаль, до наших днів він не зберігся . Руїни знаходяться в місті Виноградів . Це невеликий замок розміром 45м *50м , чотирикутної форми з виступами . Перша згадка про замок міститься в анналах Аноніма Галла , датованих 903 роком . Цей замок був притулком і фортецею для угорців . З цієї причини він був повністю зруйнований австрійцями під час війни проти угорців . Про цей замок залишилося дуже мало творів , як -от В.Фесенко «Каньківські забави» та легенд (замок королів , замок Севлув). Територія замку також використовувалася в радянському кіно . [21]

3. Замок Довжан . До сьогодні його перебудували із замку на палац . Датуються 1417 роком , коли замок був збудований з дерев'яною церквою . У 1471 році замок був зруйнований королем Матіашем I Хуньядою . У 1703 році після повстання курутів проти Габсбургів австрійці придушили його і перемогли село Довге . Граф Ласло Телекі перебудував руїни замку в розкішний палац , куди запросив європейських вельмож . У радянські часи палац зазнав нищівного удару : його перетворили на протитуберкульозний диспансер . Сьогодні територія та самі будівлі знаходяться в стані , який потребує значної реставрації та догляду , але у місцевої влади немає необхідних коштів і колишні власники землі , нащадки родини Долгаїв , неодноразово намагалися відступити її у власність території. привабливий зовнішній вигляд туристів – але бюрократія бере верх над кожним їхнім бажанням [22]

4. Замок - палац графа Шенборна або замок Берегвар був резиденцією або мисливським будиночком австрійського графа Шенборна . Назва походить від вулиці « Берегвар » , що еквівалентно поняттю « гірське селище » . Замок був спроектований за принципом астрономічної єдності , і це його головна особливість і привабливість . Принцип астрономічного року полягає в тому , що замок , спроектований Реверсом , має 365 вікон (тобто кількість днів у році) , 52 димові труби (тобто кількість тижнів у календарному році) , 12 веж (тобто кількість місяців) , 7 головних веж. записів (це кількість днів у тижні) . Ця красуня збереглася в чудовому стані до наших днів , існують різні легенди , наприклад про зраду дружини і цифру 4 на головному годиннику , про походження красуні , про доньку графа і т . д . На жаль , як більшість замків збереглися за радянської влади, у 1946 році цей замок став власністю першого на Закарпатті кліматичного санаторію « Карпати», що спеціалізується на реабілітації хворих після захворювань судин і серця , патології вагітних , аж до нашого часу [23, 25] .

1. Королівський замок. Сьогодні залишилися лише руїни . Історично дата побудови замку невідома , але грамота 1242 року свідчить , що це був угорський королівський замок , куди приходили полювати на зубрів . Розміри замку дуже малі - всього 52 м * 47 м , незважаючи на це - товщина стін більше двох метрів . Цей замок пережив лицаря - злодія Наляба в 13-14 ст . , але наприкінці 17 ст . За наказом імператора Леопольда I замок було зруйновано . Цей замок оспіваний у творах Віри Фесенко , також існують легенди про замок , зокрема про короля Володислава та татар [21] .

2. Мукачівський замок або замок Паланок . Мукачівський замок — історична та оригінальна середньовічна фортечна споруда в Центральній Європі, розташована в м . Мукачево в Західній Україні . Замок був заснований в 11 столітті і пережив багато історичних подій , пов'язаних зі змінами власників і періодами перебудов . У 12 столітті замок належав угорському королю Бейлі III , потім Карлу Роберту, який збудував додаткові укріплення проти татаро - монгольських набігів . У 1682 році замок завоювали турки і перетворили його

на свою фортецю . Під час воєн під проводом Б. Наполеона 1805-1806 рр . тут зберігалася « Священна корона Угорщини » . Нині тут розташований історичний музей , а з 2018 року – постійно діюча експозиція « Зала історичної пам’яті князя Федора Коріятовича » . » [21].

3. Нині майже зруйнований Невицький замок, відомий у народі як «замок наречених» . Він був збудований в XI столітті на кошти Угорщини для захисту від монголо - татар , які не витримали чергового набігу . У 12 столітті замок був перебудований з каменю , а колодязь був успішно спроектований для збору дощової води та забезпечення площі. Князь Другеті зміцнив стіни до 25 см , але в XVII столітті замок був захоплений і зруйнований військом Ракоці, після чого замок був відновлений лише в 1960 - х роках . Однак реконструкція мала на меті зберегти замок , а не відбудувати його . З замком пов'язано багато легенд , як - от про Поган - діву , про смерть доньки власника замку тощо [21] .

4. Середнянський замок або замок тамплієрів . Ця назва пов'язана з особливостями будівництва замку , оскільки він розташований прямо в центрі долини . Особливістю та рекреаційною привабливістю території є наявність винних погребів . Замок був побудований за наказом тамплієрів , і приблизно в той час, коли орден був відлучений від церкви , почалася полювання за скарбами . У цьому замку їх ніколи не знаходили , але на території села Середнє ще не всі підземні ходи досліджені та знайдені . Найвідоміша легенда про золотий скарб лицарів [21] .

5. Ужгородський замок. Замок датується 7 століттям як фортеця . У X столітті на території фортеці була побудована фортеця . На сьогоднішній день замок кілька разів перебудовувався відповідно до вимог укріплень , але головною причиною останньої реконструкції стала поява гармат .Замок став резиденція періоду перемоги Австрії та Угорщини (поки імператриця Марія Терезія не передала всі будівлі у власність греко - католицькій церкві) . Зараз ім'я Тиводара Легоцького носить Закарпатський обласний музей краєзнавства . Про замок складено багато легенд , віршів , пісень , які знайшли історичне підтвердження . До наших днів збереглися в хорошому стані такі замки , як

замок Довжанського , замок графів Шенборнів і замок Паланок . Враховуючи історичну цінність , легенди та існуючі літературні твори вищевказаних споруд, а також вищезгаданий досвід використання європейських замків , можна запропонувати розширення сфери туристичних послуг .туризм в рамках організації туризму. Екскурсійні та розважальні маршрути для залучення іноземних туристів:

1) Для медичних цілей замок Довжан не підлягає реставрації , а також заборонені розкопки . Для підвищення туристичної привабливості необхідно провести реконструкцію території з проведенням робіт туристичного значення та перевести туберкульозні відділення. Вів фінансові переговори щодо реставрації з родиною Долгаїв . Розробити екскурсійну програму та запровадити анімаційні шоу , наприклад , на території парку – проводити історичні відтворення життя 18 століття , а також проводити екскурсії артистами (люди в костюмах Томаса Есе , графа Телекі , феодала) . Долгаї). Також після перебудови замку всередині основної будівлі створити 4 - кімнатний готель , обладнаний середньовічними моделями ліжок , тумб і інших елементів інтер'єру.

2) Замок графа Шенборна . Довелося вивести санаторій з території замку і перенести його в іншу будівлю . Провести замкові ремонтні роботи для відновлення краси та внутрішнього багатства замку початку ХХ століття . 1) На території замку створить готель із 10 відкритими номерами шириною до 20. Зали ресторану додадуть потенційної привабливості , а також можуть надавати різні варіанти обслуговування при продажу готельних номерів , таких як RO , BB, HB, FB , AI , AUI. Оскільки колись замок був мисливським угіддям , відвідувачі можуть тут покататися верхи , полювати та порибалити . Купання у воді з джерела молодості також може стати додатковою послугою , яка стане конкурентним елементом готелю . На території готелю є одяг для службовців початку 20 століття . Згідно з легендою , привид чоловіка ходить навколо замку , тому , щоб підтримати цю легенду та містику , чоловік Конфрансьє повинен ходити навколо замку вночі та по коридорах , вмикаючи світло деінде . Замок

Паланок На території замку створити 3 готельні номери , кожен з яких буде оформлений як королівський номер , і водночас унікальний та відтворюватиме певну подію замку : а) один номер матиме основу з угор . малюнок корони між ліжком і стіною ; б) кімната висіла на стіні бланка турецького посвідчення - atname , виданого Ілоні Зріні ; в) кімната із зображенням князя Ф. Корятовича , який доставляє дияволу два мішки золота . На території замку відтворено ресторан , а також організовані активні екскурсії музеями (Музей старовинних листівок , Музей побуту Закарпаття ХІХ ст . , Катівня) у костюмах епохи Ілони Зріні чи Ференца І Ракоці . Ведіть проповіді у власній екуменічній церкві . Весілля Ілони Зріні та Імре Текелі триває. Розробити програму туру і ввести розважальні програми , наприклад , на території замку – провести відтворення історії життя Ілони Зріні .

2.3 Оборонні споруди в Україні: питання державного регулювання

Важливою передумовою розвитку туризму в Україні є збереження історико-культурної спадщини, цим із складових яких є історико-фортиційні споруди. Явний туристичний ресурс на цьому сегменті туристичного ринку є досить вагомим і може забезпечити конкурентні переваги України на ринку замкового європейського туризму. Серйозність збереження проблем і підтримки фортифікаційних споруд у належному стані пов'язана з тим, що вони, як об'єкти туристичного показу, перебувають у край занедбаному стані. Це потребує особливої уваги держави і туристичного бізнесу щодо інвестування коштів на їх реконструкцію, оснащення, формування та поповнення експозиції, пропозиції, проведення інших заходів. Замковий туризм є важливою складовою туристичної галузі багатьох європейських країн, поповнюючи дохідну частину бюджету. За даними Всесвітньої туристичної організації (ЮН ВТО) понад 2/ тризамків, а це – понад 1500 фортифікаційних споруд Європи сьогодні успішно відновлені і споруджені в туристичній сфері, зокрема як засоби розміщення [3]. Для України європейський досвід – яскравий приклад, з одного боку, вирішення проблеми

збереження національної історико-культурної спадщини, а з іншого – формування позитивного туристичного іміджу країни, що сприятиме досягненню високого репутаційного статусу на міжнародному ринку туристичних послуг. Враховуючи багатофункціональний характер туризму, вирішуючи проблеми збереження замків як духовної скарбниці українського народу, їх використання в туристичному бізнесі сприяє розв’язанню проблем економічного характеру. Внаслідок прояву ефекту туристичної мультиплікації та впливу на суміжні галузі підприємництва розвиток рецептивного туризму сприятиме зміцненню національної та регіональної економіки за збільшення доходів населення, створення додаткових робочих місць, зростання добробуту туристичного регіону [4]. Пам’ятки оборонної архітектури – фортеці, замки, оборонні храми, міські укріплення займають визначальне місце в багатій історико-архітектурній спадщині України. Упродовж багатьох століть роль оборонних споруд була провідною в системі розбудови міст і містечок [1]. Споруди оборонного типу зводили як для захисту від ворожих нападів, так і для оборони крупних феодалів і магнатів від народних повстань і частини взаємних нападів феодалів-сусідів. Потреба в обороні краю з шкірною наступною епохою відозмінювала архітектурну монументальність оборонних споруд країни. Завдяки цьому на розміщенні давніх дерев’яноземляних укріплень і стародавніх слов’янських градів з’явилися кам’яні укріплення княжих резиденцій і палаців, а згодом – укріплені династичні замки та садиби господарів краю [2]. Більшість міст-фортець, замків та оборонних дворів дотепер не збереглися. Мають місце в основному лише залишки валів і рів, а також архівні й археологічні матеріали, що містять відомості про них. Однак на території України залишилася невелика кількість замкових споруд, які збереглися до наших днів на Волині, Галичині, Поділлі, Буковині, Лівобережжі, Придніпров’ї, у Карпатах. У силу історичних причин найбільша кількість замків краще збережена в Західній Україні. Нинішнім великим завданням щодо збереження пам’яток оборонної архітектури з метою їх подальшого дослідження та використання в туристичній діяльності є реконструкція міст-фортець, замків та військових таборів. Деякі оборонні

споруди залишилися в гарному стані, хоча і вони потребують втручання реставраторів. Тому останнім часом використовується за різним призначенням, як правило, як об'єкти соціального призначення – у них наявні музеї, лікарні, санаторії – на підтримання їх матеріально-технічної бази виділяються незначні за обсягами вартості.

У контексті впровадження в Україні регіональних реформ розвитку місцевої туристичної привабливості актуальним є питання оцінки рівня використання історико - культурного потенціалу в туризмі . Відомо , що за кількістю пам'яток історії та культури , які викликають неабиякий інтерес у вітчизняних та іноземних туристів в Україні , Тернопільська область посідає одне з перших місць . За кількістю збережених замків на її території він посідає перше місце , оскільки тут зосереджена третина всіх замків України . Завданням об'єднаної місцевої влади є збереження старовинних пам'яток оборонної архітектури , розробка ефективної рекламної кампанії з популяризації регіонального туристичного продукту замків , забезпечення регулярного проведення заходів у замкових спорудах , облаштування їх різноманітними туристичними об'єктами та атракціями для залучення туристів з різних країн до локальних напрямків України , а також інших країн світу . Меценати та регулярна праця ентузіастів – істориків , науковців , археологів , музейників та інших , хто цікавиться замковою культурою – сприяє нормальному функціонуванню замку . Зараз більшість замків в Україні є державними, але не отримують належної підтримки з боку держави . Про це свідчить відсутність програм збереження та реставрації пам'яток історії та архітектури , недостатні фінансові кошти державного бюджету та слабка адміністративно - правова система управління галуззю . замковий туристичний район державних установ . Через недосконалість законодавства використання фортифікаційних пам'яток у туристичній сфері зведено до мінімуму , оскільки потребує залучення значних коштів та зусиль . Прихильники денационалізації замків вважають , що для збереження історичних пам'яток їх необхідно приватизувати або передати у

концесію .Одним із актуальних завдань держави є врегулювання в правовому полі механізму взаємодії інвесторів з державними органами архітектури.

Чітке визначення правового статусу туристичних об'єктів замків в Україні одразу приверне увагу приватних інвестицій . та прискорили відродження замкової культури [4 ;5]. На державному рівні необхідно здійснити перепис і завершити структурування пам'яток , вибудувати механізм їх обліку та контролю [6] , розробити реєстр . Державі необхідно розробляти політику збереження та відновлення пам'яток оборони за двома напрямками . Перший напрямок базується на державній підтримці ініціатив місцевого самоврядування , що потребує зміни ставлення до пам'яток оборонного будівництва , а також розробки стратегій і програм їх перетворення на центри призначення . Другий напрямок стосується передачі замків у тимчасову (концесію) або постійну приватну власність для тих , хто зацікавлений у використанні замку чи палацу як туристичного об'єкта [7] , за умови збереження їх архітектурних стилів та унікальності .

2.4. Вплив туризму на стан охорони навколишнього середовища

Незважаючи на значні соціально-економічні наслідки, інтенсивний розвиток туристичної діяльності має значний негативний вплив на природне середовище, особливо на зниження якості повітря, пошкодження та передчасне виснаження питної води, місцевих санітарних, лікувальних та рекреаційних ресурсів, зменшення природного різноманіття, зміна ландшафту, зміна клімату та порушення екологічної рівноваги.

Найважливішими причинами впливу туризму на природне середовище є надмірна концентрація рекреаційної та туристичної інфраструктури в найбільш привабливих зонах відпочинку, нерациональне використання природних

лікувальних ресурсів, сезонне перенасичення, великий потік туристів, а також низький рівень екологічної культури туристів [9].

Доступні види туризму по-різному впливають на стан навколишнього середовища, і саме рівень екологічності кожного виду туризму визначає рівень негативного впливу, екологічну привабливість регіону, рівень економічної рентабельності і популярність туристів. На жаль, більшість сучасних видів туризму завдають екологічної шкоди навколишньому середовищу і можуть викликати безліч незворотних змін в природних екосистемах.

З огляду на це, питання пошуку нових концепцій розвитку індустрії туризму дуже важливий, і його завданнями повинні стати гармонія взаємин між людиною і природою, перехід від орієнтованих на людину методів управління до орієнтованих на природу, збереження природних туристських ресурсів і охорона навколишнього середовища.

1. Одним з перспективних напрямків розвитку туризму, що відповідає сучасним вимогам, є застосування принципів концепції сталого розвитку.

Сталий розвиток-це розвиток, який задовольняє всі наявні матеріальні, фізичні, духовні та естетичні потреби людини та сприяє збереженню всіх необхідних ресурсів для задоволення потреб майбутніх поколінь.

Сталий розвиток розглядається як напрямок туристичної діяльності, при якому задоволення основних потреб людини призводить не до виснаження і деградації цих ресурсів, а до управління всіма ресурсами таким чином, щоб вони були спрямовані на їх збереження і регенерацію. Принципи сталого туризму пов'язані з екологічними, економічними та соціальними аспектами діяльності і можуть бути застосовані до будь-якого виду туризму.

Основними екологічними принципами сталого туризму є мінімізація антропогенного впливу на навколишнє середовище, використання енерго - і ресурсозберігаючих технологій, впровадження альтернативних джерел енергії, систем очищення і повторного використання води, безпечна утилізація відходів, зниження хімічного і шумового забруднення від автомобілів, а також розвиток нового середовища проживання.- орієнтований туризм. Економічний принцип

сталого туризму полягає у залученні інвестицій для усунення екологічної шкоди, завданої масовим туризмом; соціальний аспект сталого туризму пов'язаний з підвищенням рівня екологічної грамотності та екологічної культури як місцевих жителів, так і туристів. Якщо всі види туристичної діяльності будуть екологізовані, можливий перехід до сталого та екологічно збалансованого розвитку туризму.

Екологія туризму-це процес, заснований на принципі впровадження в туристичну діяльність принципів збереження природного середовища та історико-культурної спадщини. Основною метою екологізації туризму є зниження негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище та історико-культурні об'єкти при здійсненні туристської діяльності [9].

1. Одним з напрямків екологізації туризму є поширення екологічних видів туризму [9]. Екотуризм характеризується помірним впливом на природне середовище і спрямований на захист навколишнього середовища.

За останні десятиліття екологічні види туризму (фактично, екологічний, сільський та зелений) розвивалися дуже швидко (в середньому зростання становило 10% на рік), але для досягнення сталого розвитку екобалансованого туризму необхідно озеленити всі види туристичної діяльності, що складаються з екологічної спрямованості, впровадження екологічного підходу до організації. Всі види туризму, спрямовані на природне середовище, повинні керуватися принципами раціонального використання та охорони природних туристичних ресурсів.

Реалізація процесу екологізації туристичної діяльності, перехід до екологічно збалансованого розвитку вимагає спільних зусиль держави, туристичного сектора і самих туристів.

Для більш динамічного переходу до екологічно збалансованого природокористування в туристичній діяльності необхідно не тільки приймати спеціальні правові, управлінські, організаційні, економічні, екологічні та інші заходи, а й інтегрувати зусилля держави, представників туристичного бізнесу, туристів і місцевих громад.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД В ТУРИЗМІ

3.1 Оцифрування замків і фортець в Україні - нові можливості для туризму

Замки, палаци та фортеці є основними елементами багатьох європейських культурних ландшафтів і відіграють важливу роль у культурній спадщині, а отже, і в туризмі протягом останніх 200 років. Такі туристичні центри, як долина Середнього Рейну, Швангау (включаючи замок Нойшванштайн), Австрія чи Ельзас сьогодні мають міжнародне значення завдяки своїм замкам, фортецям, палацам і подібним будівлям [1-3]. Українські замки, палаци та фортеці – це більше, ніж просто свідчення сучасної культурної спадщини. Наприклад, «Золота підкова Львівщини», до якої входять добре збережені замки Олеський, Підгорецький, Золочівський та Свірзький, є найпопулярнішим туристичним маршрутом Західної України. Вони також демонструють, що Україна є плавильним котлом різноманітних культурних впливів із Західної, Центральної та Східної Європи. Україна є частиною європейської історії. У середні віки фортеці почали виконувати житлові функції і перебудовували на замки - фортеці. У XIX столітті через зміни геополітичної ситуації замки - фортеці поступово втрачаються.

Туристичний потенціал таких будівель наразі невикористаний. Лише деякі з них знаходяться в прийнятному структурному стані і часто розташовані в містах, які вже є туристичними центрами. Більшість із них перебувають у незадовільному стані, а багато з них відслужили свій термін служби або прийшли в непридатність. Замковий туризм, заснований на використанні фортифікаційних споруд, надзвичайно привабливий як для туристів, так і для інвестицій у його розвиток. Нині багато замків знайшли нове застосування: вони стали музеями, готелями, картинними галереями, ресторанами, місцями для театральних і музичних вистав, різноманітних шоу та вистав. На сьогоднішній день більше 1500 замків в Європі успішно відреставровано і використовуються

в туристичній сфері , включаючи готелі . В Україні більше зруйнованих замків і палаців , ніж збережених . У радянські часи їх майже не використовували і використовували не за призначення: у них розміщувалися військові частини, склади, санаторії, госпіталі чи школи -інтернати . З того часу минуло чимало часу , але стан замково -палацового комплексу залишається загалом незадовільним . Проте в цьому списку є замки , які збереглися чи відреставрувалися . Вони розкидані по всій Україні і залишаються майже невідомими. Найбільше їх розташовано на заході країни – у Тернопільській , Хмельницькій, Закарпатській, Львівській , Івано -Франківській, Чернівецькій , Волинській , Одеській та АР Крим . Більше половини українських замків і фортець не використовуються , продовжують руйнуватися і потребують термінових заходів .

Однак головна проблема полягає не в поточному стані цих будівель - успішні туристичні ідеї можуть включати будівництво неякісних будівель - і , при правильній ідеї , навіть є перевагою . Найбільшою проблемою є відсутність концепцій реалізації потенційних туристичних можливостей і підвищення обізнаності , а також фінансових вигод . Зараз українська культурна спадщина не згадується належним чином для іноземців та українців. У Центральній та Західній Європі більшість людей навіть не підозрюють про красу та туристичний потенціал великих міст , таких як Львів, Одеса чи Київ . Ситуація з туристичним потенціалом гірша у сільській місцевості (і ще гірша у глибинці) . Тому Україна не підходить для іноземних туристів , хоча більшість європейців можуть дістатися до країни літаком за кілька годин і без візи . Через високий середній рівень доходу в таких країнах , як Німеччина , Нідерланди , Бельгія , Австрія та Скандинавія , туристи з цих країн можуть становити набагато більшу частку в українська економіка. Це також сприятиме збереженню та розвитку культурної спадщини України , а також віддалених та економічно слабких регіонів загалом . Для перспективних концепцій подорожей потрібна хороша база даних. Більшість будівель в Україні з туристичним потенціалом не мають повного опису та важкодоступні . Інформація про туристичні теми та напрямки переважно

недоступна англійською мовою та , звичайно , такими мовами , як німецька чи французька . Українські туристичні сайти часто технічно застарілі . Тому вони не відповідають сучасним цифровим потребам . Продумана цифровізація сприяє розвитку сучасного туризму . Наприклад , це цифрові тематичні маршрути , 3D - програми, зв'язування об'єктів із цифровими описами за допомогою QR -кодів або NFC. Це також допомагає заохочувати іноземців та українців відвідувати цікаві місця з усіма економічними та культурними перевагами . Замки, фортеці та палаци, які мають фундаментальне значення для туризму в Західній та Центральній Європі, є першими хорошими прикладами для України . Німецька цифрова система KuLaDig (Cultural Landscape Digital; www.kuladig.de) може відображати інформацію про культурні ландшафти , а також пов'язані з ними об'єкти та території. Усі статті містять загальну інформацію з відповідної теми . Це включає чіткі розташування ГІС , ключові слова або професійні види, фотографії та відповідні відео чи аудіофайли . KuLaDig дозволяє структурувати та пріоритезувати окремі об'єкти . Інтегрована ESRI-Web-GIS забезпечує точне розташування кожного об'єкта та прямий обмін даними з іншими ГІС-програмами . Система є повністю загальнодоступною та має відкритий інтерфейс для підключення до інших цифрових програм . Таким чином , кожен об'єкт KuLaDig має однакову цифрову структуру, що дозволяє легко встановлювати цифрові та тематичні зв'язки між різними об'єктами та просто використовувати їх для різних цифрових цілей . (наприклад , туризм, ландшафт, політика чи охорона природи) [4-7].

У зв'язку з поточним етапом тестування інформація, надана для кожного офісу, не є вичерпною, але вона надає можливості KuLaDig для відображення інформації про українські культурні ландшафти. Наразі в KuLaDig інтегровано кілька різних об'єктів, переважно в Західній Україні. Кожен з об'єктів є унікальним і вже популярним серед українських туристів, а також має великий потенціал для того, щоб створити туристичний інтерес для іноземців.

3.2 Проблеми та перспективи використання оборонних споруд в туризмі

Замково - палацові комплекси мають найнижчий рівень використання в Україні , оскільки значна частина з них має важливе значення для історії країни , розвитку архітектурних традицій , а споруда , яка зараз не використовується , залишається невідомою для туристів . Звичайно , одна з найбільших проблем із замками – це занедбаність і руйнування . Багато будівель у стилі замку знаходяться в «напівзруйнованих» руїнах або майже зруйновані. А виділені на відновлення кошти зараз « заморожені » через світову економічну кризу . Основними причинами , що сприяють цьому , є :

- фінансування розвитку матеріально - технічних засобів баз оборони здійснюється за принципом збалансованості , тому надходить у невеликих обсягах ;

- байдужість місцевого населення до історико - культурних цінностей;

- проблема функціонального наповнення пам'яток (тобто деякі пам'ятки явно не використовуються за призначенням і не завжди є зрозумілим призначення будівель , які потенційно можна відновити) ;

- недосконалі форми державної охорони архітектурних та історичних об'єктів , часто невиправдане використання фортець ;

- реставрація тієї чи іншої пам'ятки не гарантує її збереження . При нецільовому використанні або нестачі коштів споруди можуть знову прийти в непридатність ;

- не підтримуються поглиблені наукові дослідження замків і фортець ;

- існує нагальна потреба у проведенні відновлення , збереження та розвитку навколишнього природного ландшафту ;

- недостатня привабливість , тобто навіть реставрація та оздоблення пам'ятки не гарантує її включення до туристичних маршрутів ;

- недостатня поінформованість населення про рекреаційно - туристичний потенціал замків і фортець ;

- слабо розвинена рекреаційна та туристична інфраструктура, особливо транспортне сполучення. Вирішенню проблем щодо участі замків і споруд у сфері рекреаційно - туристичної діяльності сприятимуть такі заходи :

- проведення наукових обстежень технічного стану замків і фортець ;
- збільшення частки іноземних інвестицій ;
- комплексне залучення оборонних опорних пунктів на рекреаційно - туристичних маршрутах ;
- сприяння розвитку волонтерського руху , створення нових форм факультативного навчання з використанням потенціалу краєзнавства про замки та фортеці ;

- збагачення інформації та роз'яснення про фортеці в найсучасніших формах і методах , завдяки чому можна буде охопити якнайширше коло туристів [7] . Проте варто зазначити , що порятунок пам'яток старовини – справа не з дешевих . На думку експертів , це можна зробити трьома способами . Перший – це реставрація цього ж замку та збереження його від подальшого руйнування та організація екскурсій сюди . Другий – відремонтувати його , а потім перетворити на постійний музей чи щось подібне до культурного центру , третій – повністю переобладнати будівлю під сучасний готель .або інший об'єкт обслуговування . Отже, якщо зробити відповідні розрахунки , наприклад , для Микулиницького замку , Тербовлянського району лише на виготовлення документів на проект реставрації знадобиться близько двохсот тисяч гривень . Більше двох з половиною мільйонів – зробити . На жаль, будівля , про яку йде мова , з тих пір зруйнована , тому поки що вона мало зацікавлена в освітньому туризмі .

Сьогодні замок села Скала - Подільська входить до складу національного історико - архітектурного заповідника « Тернопільський замок » (створений у 2005 році) , а також замки міста Тербовля , села Золотий Потік , Микулинцях , с . Підзамочок, Язловець Буцацького району , Кривче Борівського району . Такий стан пов'язаний з роботами з реставрації цих об'єктів та їх участю в туристичній діяльності . Наприклад , сьогодні розпочато роботи з реконструкції феодальної садиби XVII - XVIII ст . на території Золотопотоцького замку . Тут планується

відтворити життя місцевих жителів того часу . Проте в бюджеті архітектурно - історичного заповідника не вистачає коштів для повної реалізації проекту . Тому необхідно вкладати більше капіталу . Історично сільським замком володів польський магнат Потоцький , що сприяло залученню до забудови польських інвесторів . Крім того , наразі у Підзамоцькому замку не проводяться реставраційні роботи , проектом реконструкції керує інститут " Укрзахідпроекреставрація " .

На сучасному етапі існує багато комерційних пропозицій , спрямованих на адаптацію пам'яток солідної архітектури до сучасних потреб . Головним недоліком таких пропозицій є розрахунок на те , що адаптація принесе насамперед економічні прибутки , а не сприятиме збереженню пам'ятки , тим самим запобігаючи її фізичному знищенню . Тут розташовуються розважальні заклади (ресторани, казино, нічні клуби) , які використовуються як склади, і для виробництва . Але з точки зору охорони історико - культурної спадщини така постанова не лише обмежує доступ бажаючих побачити пам'ятку , а й згубно впливає на її стан . Проте проблему розвитку замків та інших видів туризму на основі замкових споруд – пізнавального , розважального , виставкового , тематичного – неможливо вирішити лише заходами з покращення інфраструктури та ефективними екскурсійними програмами .

У зв'язку з цим важливе значення має вивчення досвіду європейських країн у сфері популяризації пам'яток історії та культури, а також встановлення обґрунтованого рівня оплати за відвідування архітектурних реліквій. структури, залучення бюджетних джерел та позабюджетного капіталу для популяризації та реставрації об'єктів (залучення інвестицій, а також коштів управителів для приватизації цілих замків). Особлива роль у цьому процесі відводиться вивченню зарубіжного досвіду з розповсюдження фортець, замків і палаців, у якому на сучасному етапі ефективно беруть участь більшість європейських країн. орієнтації на туристичну діяльність з метою отримання прибутку без нанесення шкоди цій діяльності. об'єктів. Приватизація замків широко практикується в більшості країн. Наприклад, у Чехії та Польщі ціни на ці споруди є доступними,

навіть заниженими (замок Віттельсбах 15 століття в Чехії коштував на момент продажу 275 000 євро, як двокімнатна квартира в Чехії). Це пов'язано з тим, що власник замку зобов'язався в майбутньому самостійно залучити кошти на розвиток туристичної інфраструктури на території пам'ятки та її реставрацію . Дуже гостро стоїть питання приватизації замків на території України . Особливо якщо взяти до уваги попередній досвід країни з палацом Лянцкоронських у XVIII столітті . у Старому Роздолі продали підприємцю , який придбав 4 тис . кв.м палацу та 12 га парку за 460 тис . грн . Новий власник вивіз із замку 6 мільйонів цінних речей . доларів США . До пам'ятника більше не можна дістатися , тепер він є приватною власністю. Реставраційні роботи там також не проводяться . Зіткнувшись із таким невдалим прикладом продажу культурної спадщини , президент заблокував продаж приватного замку , поки не буде складено список об'єктів , які не можна продавати .

Як наслідок , інвестиційні пропозиції також не задовольняють іноземних донорів . Тому, перш за все , для успішного залучення інвестиційних коштів необхідно надати чіткі пропозиції інвесторам . Як правило , інвестори отримують пакет акцій об'єкта , в який вони інвестують . Крім того , залучення капіталу інвесторів може здійснюватися з іншими умовами : інвестор може отримати частину власності за рахунок реалізації проекту , відсоток від отриманих прибутків , Частину нових об'єктів створено для залучення туристів на території замку тощо . Тому на сучасному етапі основною проблемою поширення замків на території області є незавершеність державної політики щодо збереження та експлуатації. Для вдосконалення системи управління охороною та функціонуванням оборонних споруд , насамперед , необхідно вдосконалити нормативно - правову базу , яка дозволяє використовувати багато видів позабюджетних коштів вдосконалювати понятійний апарат і термінологію для широкого розуміння ролі в оборонні фортеці (наприклад, дотримуйтеся визначень у доповненні терміном « замковий туризм » до Закону України « Про туризм ») ; Слід звернути увагу на визначення конкретних владних структур , відповідальних за історико - архітектурну спадщину регіону, а також за її використання наразі таких організацій чимало (держслужби обласної організації

охорони культурної спадщини. Охорона пам'яток історії та культури, Управління охорони історичного середовища міської ради, обласне державне агентство з питань охорони національних парків, заповідників та інших природних об'єктів, обласний комітет будівництва та Архітектура України на пам'ятки архітектури архітектура та містобудування, різноманітні благодійні фонди та багато інших і вони дуже різні, тому між ними немає єдності щодо вирішення практичних завдань у розвитку пізнавального туризму, етносу чи замку. Передача артефактів за певних умов до туристичних підприємств має здійснюватися на умовах збереження їхнього стилю та архітектурної самобутності. Перетворення замків на основі реконструкції на музеї, художні галереї, оригінальні готелі, курортні комплекси в середньовічному стилі є надзвичайно складним з точки зору архітектури і потребує великих інвестицій. Як свідчить європейський досвід, термін окупності таких інвестиційних проектів в середньому становить 8-12 років, залежно від ступеня руйнування будівлі та масштабу фінансових і матеріальних зусиль. При цьому рівень рентабельності іноді досягає 220-280%. Важливо також визначити напрямки співпраці між інвестором та державним архітектурним органом. Чітке визначення правового статусу замкового туризму в Україні приверне увагу приватних інвесторів та прискорить процес відродження замкової культури, забезпечить створення стійкого туристичного попиту на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Перетворення пам'яток на музеї досягається шляхом глобального врахування містобудівних, функціональних та конструктивних елементів. На жаль, не завжди ці показники враховуються при виборі окремих пам'яток чи архітектурно - історичних комплексів для пристосування під музеї. Містобудівний характер місць забудови часто недооцінюється. Як наслідок, деякі музеї, створені на базі пам'яток архітектури, не приваблюють необхідної кількості відвідувачів і розташовані далеко від туристичних маршрутів або в місцях, віддалених від доріг, повинні фізично і морально старіти. Відповідальність за це несуть проектанти та місцева влада, бо не мають комерційних стосунків із Товариством охорони пам'яток історії та культури, творчими об'єднаннями.

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Аналіз стану і заходи поліпшення виробничої санітарії і гігієни праці на туристичних підприємствах

Стан охорони праці і виробничої санітарії та гігієни праці в підприємствах і організаціях туристичної галузі є важливим аспектом забезпечення безпеки працівників і туристів. Оскільки туристична галузь пов'язана з різноманітними діяльностями, такими як готельний бізнес, ресторани, транспорт, екскурсії та інші послуги, вона включає в себе різні ризики і потребує специфічних заходів щодо охорони праці.

Аналіз стану охорони праці і виробничої санітарії та гігієни праці в туристичній галузі може включати такі аспекти:

Оцінка ризиків. Оцінка ризиків є важливим етапом у вдосконаленні охорони праці та гарантуванні безпеки працівників в туристичній галузі. Цей процес передбачає ідентифікацію потенційних небезпек та ризиків, пов'язаних з різними видами робіт і діяльності у галузі туризму, а також визначення заходів для їх запобігання та зменшення.

Оцінка ризиків включає наступні кроки:

1. Ідентифікація потенційних ризиків. Цей етап полягає у виявленні всіх можливих небезпек та ризиків, які можуть виникнути під час виконання різних видів робіт у туристичній галузі. Наприклад, це можуть бути травми, пов'язані з роботою на висоті або з важкими предметами, харчові ризики, такі як отруєння їжею, ризики пожежі, зв'язані з експлуатацією кухонного обладнання або електричних пристроїв, ергономічні проблеми, пов'язані з неправильними робочими позиціями та навантаженнями на опорно – руховий апарат, а також інші потенційні небезпеки.

2. Аналіз ризиків. На цьому етапі проводиться оцінка ймовірності

виникнення ризиків та визначення потенційних наслідків, які вони можуть мати. Це може включати аналіз історичних даних, статистики, досліджень та експертну оцінку. В результаті аналізу ризиків можна виділити найбільш критичні ризики, які потребують негайної уваги та заходів для їх усунення.

3. Визначення контрольних заходів. Після ідентифікації та аналізу ризиків необхідно визначити контрольні заходи для запобігання та зменшення ризиків. Це можуть бути технічні заходи, такі як встановлення безпечного обладнання та інструментів, використання захисного обладнання, розміщення попереджувальних знаків тощо. Крім того, можуть бути встановлені організаційні заходи, такі як навчання працівників правилам безпеки, впровадження процедур безпеки та надання необхідної інформації.

4. Реалізація та моніторинг. Після визначення контрольних заходів їх необхідно реалізувати та забезпечити їх ефективність. Працівники повинні бути навчені правилам безпеки та інструкціям щодо ризиків, а заходи безпеки повинні бути впроваджені у практичну роботу. Крім того, важливо проводити постійний моніторинг ефективності запроваджених заходів, оцінювати їх ефективність та вносити необхідні корективи.

Оцінка ризиків є невід'ємною складовою охорони праці та гарантує безпеку працівників у туристичній галузі. Вона допомагає виявити потенційні небезпеки та ризики, запровадити необхідні заходи для їх запобігання та забезпечити безпечні умови праці усіх працівників у цій галузі.

Дотримання нормативів. Дотримання нормативів є важливим аспектом у поліпшенні виробничої санітарії та гігієни праці в туристичній галузі. Нормативи встановлюються з метою забезпечення безпеки та здоров'я працівників, а також зменшення можливих ризиків, пов'язаних з їх працею.

Нормативи включають в себе різноманітні правила, стандарти, закони та регуляції, які встановлюють вимоги до умов праці, організації робочих місць, безпеки обладнання та матеріалів, здоров'я та гігієни працівників, контролю за

дотриманням цих вимог та інше. Нормативи можуть бути загальними для всієї галузі або специфічними для конкретних видів робіт.

Дотримання нормативів передбачає наступні аспекти:

1. Законодавчі вимоги. Підприємства та організації туристичної галузі повинні дотримуватися законодавчих вимог, які регулюють умови праці, безпеку та гігієну праці, здоров'я працівників тощо. Це можуть бути закони та нормативні акти, що регулюють безпеку праці, пожежну безпеку, харчову безпеку, санітарні норми тощо.

2. Стандарти та рекомендації. У галузі туризму існують стандарти та рекомендації, які визначають найкращі практики з охорони праці та гігієни. Наприклад, це можуть бути стандарти щодо безпеки роботи з гостями, процедур здоров'я та безпеки у готелях, норми щодо використання хімічних речовин та дезінфекції, вимоги до обладнання та інше.

3. Внутрішні положення та процедури. Підприємства та організації повинні розробити внутрішні положення та процедури, які відповідають нормативам та законодавству. Ці документи визначають правила та вимоги, які мають бути дотримані працівниками для забезпечення безпеки та гігієни праці.

4. Контроль та оцінка. Підприємства та організації повинні здійснювати контроль за дотриманням нормативів та внутрішніх правил. Це може включати перевірку робочих місць, інспекції, оцінку умов праці та проведення навчань з охорони праці. Результати контролю та оцінки допомагають виявити порушення та вжити заходи для їх усунення.

Дотримання нормативів є важливим кроком у забезпеченні безпеки та гігієни працівників у туристичній галузі. Це дозволяє запобігати можливим негативним наслідкам для здоров'я працівників та забезпечує створення безпечного та здорового робочого середовища.

— Проведення оглядів та перевірок. Регулярне проведення оглядів робочих місць, обладнання та умов праці для виявлення потенційних проблем і забезпечення відповідності нормам безпеки.

— Уведення процедур. Розробка та впровадження процедур і інструкцій з охорони праці та санітарії та гігієни праці, які охоплюють різні аспекти роботи в туристичній галузі, включаючи готельний бізнес, ресторани, транспортні засоби тощо.

— Постійне покращення. Здійснення постійного моніторингу, оновлення і покращення політики охорони праці і санітарно – гігієнічних стандартів відповідно до змін у сфері туризму та законодавства.

Ці заходи мають на меті забезпечення безпеки працівників і туристів, попередження нещасних випадків і захворювань, збереження високої якості послуг та покращення репутації підприємств і організацій у туристичній галузі.

4.2 Пожежна безпека туристичного підприємства

Пожежна безпека у підприємствах та організаціях туристичної галузі є критично важливою для забезпечення безпеки працівників, гостей та майна. Туристичні заклади, такі як готелі, ресторани, музеї, атракціони та інші туристичні об'єкти, мають дотримуватися строгих вимог щодо пожежної безпеки з метою запобігання пожежам, швидкого виявлення та реагування на них, а також ефективної евакуації в разі потреби.

Основні аспекти пожежної безпеки у туристичній галузі включають:

Планування та проектування: При будівництві або реконструкції туристичних закладів необхідно враховувати вимоги щодо пожежної безпеки. Це включає встановлення пожежних систем, таких як пожежна сигналізація, пожежний спринклерний системи, протипожежні двері, вогнегасники тощо.

Крім того, слід враховувати норми щодо розташування виходів, евакуаційних шляхів та засобів пожежогасіння.

Запобігання пожежам. Підприємства туристичної галузі повинні дотримуватися правил щодо пожежної безпеки, включаючи регулярну інспекцію та обслуговування пожежних систем, перевірку електричних систем і пристроїв, контроль за нагрівальними пристроями та кухонним устаткуванням, встановлення ідентифікаційних знаків щодо місцезнаходження пожежного обладнання тощо.

Запобігання пожежам є однією з найважливіших складових пожежної безпеки у підприємствах туристичної галузі. Деякі засоби запобігання пожежам включають:

1. Регулярне обслуговування та перевірка пожежних систем. Пожежна сигналізація, пожежні спринклерні системи, пожежні детектори диму та інші пожежні системи повинні регулярно перевірятися та обслуговуватися фахівцями. Це включає перевірку батарейок в детекторах диму, перевірку роботи спринклерів та перевірку наявності та доступності вогнегасників.

2. Перевірка електричних систем. Перевірка електричних систем на наявність перевантаження, короткого замикання та інших можливих причин пожеж. Періодичні інспекції та обслуговування електроустаткування можуть допомогти запобігти виникненню пожеж, спричинених електричними причинами.

3. Безпечна експлуатація кухонного устаткування. Кухонне устаткування, таке як плити, фритюрниці та інші прилади, повинні бути користовані з дотриманням правил безпеки. Регулярне очищення від залишків жиру та перевірка наявності правильно працюючих вентиляційних систем можуть допомогти запобігти пожежам у кухні.

4. Планування евакуації та тренування персоналу. Підприємства туристичної галузі повинні мати розроблений план евакуації, який включає

шляхи виходу, точки збору та процедури евакуації. Персонал повинен бути навчений процедурам евакуації та регулярно проводити тренування для підтримки своєї готовності у разі пожежі.

5. Контроль над забороненими матеріалами. Необхідно забезпечити, щоб на підприємстві не було заборонених матеріалів, таких як вогнепальна зброя, вибухові речовини або легкозаймисті речовини. Проведення перевірок та контролю над доступом до таких матеріалів є важливим кроком у запобіганні пожеж.

Підготовка до пожежних інцидентів. Персонал повинен бути навчений, як діяти у разі виникнення пожежі, включаючи виклик пожежної служби, використання вогнегасників та надання першої допомоги постраждалим. Навчання та тренування персоналу допомагають забезпечити, що всі працівники знають необхідні дії у разі пожежі та можуть вчасно та ефективно реагувати.

Ці заходи є лише деякими прикладами того, як підприємства туристичної галузі можуть забезпечити пожежну безпеку. Важливо розробляти і впроваджувати комплексні плани пожежної безпеки, враховуючи специфіку кожного конкретного підприємства та дотримуючись вимог пожежної безпеки, встановлених відповідними органами управління.

Пожежні вправи та навчання: Працівники туристичних закладів повинні бути навчені правилам поведінки в разі пожежі, включаючи евакуацію, використання вогнегасників та інших засобів пожежогасіння. Проведення регулярних пожежних вправ та тренувань допомагає підтримувати високий рівень готовності та свідомості працівників у випадку пожежі.

Документування та оцінка ризиків: Підприємства туристичної галузі повинні мати плани пожежної безпеки, які включають оцінку ризиків, плани евакуації, контрольні переліки та протоколи інспекцій. Це допомагає забезпечити систематичний підхід до пожежної безпеки та виявлення можливих проблем або недоліків, які потребують виправлення.

Співпраця з пожежною службою: Підприємства туристичної галузі повинні підтримувати контакт з місцевими пожежними службами та співпрацювати з ними для проведення інспекцій, навчання персоналу, отримання консультацій та рекомендацій щодо пожежної безпеки.

Важливо пам'ятати, що пожежна безпека є неперервним процесом, і підприємства туристичної галузі повинні постійно оновлювати та покращувати свої плани пожежної безпеки, забезпечувати навчання персоналу та проводити регулярні перевірки для забезпечення безпеки всіх працівників та гостей.

4.3 Інструкція з охорони праці туристичного підприємства

Уявіть, що ви входите в затишний музей, сповнений цінних артефактів і багатолітньої історії. Ступаючи по тихому коридору, ви помічаєте, як працівники музею приступають до своїх обов'язків, дбайливо оберігаючи ці знамениті скарби. Здавалося б, все тут є спокійним і безпечним, але за лаштунками музейного життя криється незаперечна потреба в охороні праці.

Для того, щоб забезпечити безпеку та благополуччя працівників музею, у ньому існує детально розроблена Інструкція з охорони праці. Цей документ створений з метою запобігання можливим небезпекам, а також виявлення та зниження ризиків, пов'язаних з робочими процесами та обладнанням.

У Інструкції з охорони праці для працівників музею містяться рекомендації щодо безпечних методів роботи, особистої гігієни, використання особистих захисних засобів та правил пожежної безпеки. Вона також охоплює такі аспекти, як правила використання обладнання, процедури експлуатації та обслуговування музейних артефактів, виявлення та поводження з небезпечними речовинами та матеріалами.

Одним із ключових пунктів Інструкції є проведення регулярних навчань та тренувань з питань охорони праці. Це дозволяє працівникам музею

ознайомитися з правилами та процедурами безпеки, а також набути практичних навичок щодо реагування на непередбачені ситуації.

Велика увага приділяється також пожежній безпеці. У музеї проводяться періодичні перевірки систем пожежної безпеки, які включають перевірку роботи пожежних тривожних систем, автоматичних пожежних спринклерних систем, систем вентиляції та евакуаційних виходів. Працівники музею ознайомлені з правилами пожежної безпеки та процедурами евакуації у разі виникнення небезпеки.

Всі працівники музею повинні бути ознайомлені з Інструкцією з охорони праці та відповідно до неї працювати, дотримуючись встановлених норм та правил безпеки. Керівництво музею забезпечує постійний контроль за дотриманням нормативів безпеки та приймає необхідні заходи для поліпшення виробничої санітарії та гігієни праці.

Завдяки систематичній роботі з охорони праці та виконанню вимог Інструкції, музей стає безпечним робочим місцем, де працівники можуть зосередитись на своїх обов'язках та надавати відвідувачам незабутні враження від мистецтва та культурної спадщини, знаючи, що їхнє благополуччя і безпека є пріоритетом. Інструкція з охорони праці для працівників музеїв є важливим документом, який допомагає забезпечити безпеку та здоров'я працівників під час виконання їхніх обов'язків. Основна мета такої інструкції полягає у своєчасному виявленні потенційних небезпек і встановленні відповідних заходів безпеки.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Для характеристики класифікації оборонних комплексів як об'єктів дослідження запропоновано два типи критеріїв: загальний, характеристика цілісного історико - архітектурного комплексу та містобудування (географічне розташування , державне управління , соціально - економічний статус , характер власності), час , спосіб будівництва) та оборони, відноситься до характеристик фортифікацій (фортифікаційне планування та геометрія (контури), просторова структура оборонних комплексів , укріплень та споруд, типи фортифікацій за школою фортифікації тощо). За архітектурно - фортифікаційними критеріями виділено основні типи оборонних споруд території, які разом із додатковими архітектурними спорудами визначали систему оборони. Закономірність розвитку рішень щодо планування об'єму оборонних споруд виявлено шляхом аналізу розвитку окремих типів оборонних рубежів протягом досліджуваного періоду .

Для вирішення поставлених завдань використовуються наукові та емпіричні методи: історичний аналіз, логіко-теоретичний та критичний підходи, порівняльний та міждисциплінарний, історичні підходи.

Багато оборонних споруд європейських країн активно використовуються для туризму. Вони характеризуються різним ступенем привабливості. Значна частина з них знаходиться в зруйнованому стані і не приносить економічної вигоди з точки зору кількісних грошових показників. Але вони формують міцний історичний та естетичний ландшафт і відіграють важливу роль як рушійна сила розвитку туризму в Словаччині, Чехії, Польщі, Австрії та Франції. З точки зору статистики , замки та фортеці не завжди є одними з найбільш відвідуваних місць (наприклад , зоопарки та аквапарки явно домінують у Чехії та Словаччині) , але вони завжди розширюють свої пропозиції та напрямки для туристів , не забуваючи , що вони самі залишаються унікальною культурно - історичною спадщиною . В Європі цілком стандартна технологія використання стародавніх оборонних споруд для туристичних цілей набула розвитку. Можна об'єднати

кілька основних напрямків такої діяльності, що включають процеси від реставрації замків до їх розвитку з організаціями інфраструктурного характеру: реставрація та консервація об'єктів з максимальним збереженням їх справжньої природи; надання об'єкту статусу історико-архітектурної пам'ятки місцевого або державного значення; використання замкових споруд у санітарно-оздоровчих та розважальних цілях (створення санаторіїв тощо); відкриття в них магазинів, кафе, ресторанів тощо.), відкриття сувенірних крамниць, книгарень, інформаційних центрів для популяризації брошур та супутньої продукції відділу супутніх матеріалів (музейної крамниці); функціонування комунальних закладів харчування, що відповідають атмосфері замку (кафе, ресторани, корчми тощо); функціонування закладів розміщення (готелі, кемпінги тощо); впровадження елементів туристичного бізнесу (організація конференцій, нарад, симпозіумів, торговельних та культурних контактів); організація заходів наукового туризму (робота науково-методичних центрів, організація філій університетів, архівних центрів); робота військово- історичні товариства, що проводять історичні реконструкції та вистави (відтворення лицарських змагань, турнірів); Допоміжна інформація про діяльність туристичного центру, Інтернет, листівки, каталоги, буклети, періодичні видання, газети, телебачення; організують фестивалі , турніри , театральні заходи. Таким чином оборонні споруди європейських країн стають суб'єктами туристичних послуг і отримують статус центрів активного туризму . Україна має застосувати цей досвід для розвитку власних замків у туристичній сфері .

Замковий туризм приваблює людей, які цікавляться історією, культурою та мистецтвом, а також тих, хто шукає унікального та незабутнього відпочинку . Замки дають відвідувачам можливість досліджувати різноманіття світових культур і насолоджуватися чудовими ландшафтами та природою , що робить їх привабливими для людей з різними інтересами та смаками. Тому замковий туризм має багато переваг , які приваблюють туристів з усього світу . Для нього характерна багата історія та культура , різноманітність замків , чудові пам'ятки та ландшафти , старовинна атмосфера та багато інших факторів . Замки ,

перетворені на готелі, створюються на основі анімаційних екскурсій , тематичних номерів і додаткових послуг, наприклад , полювання . Відтворюючи найяскравіший період у житті замку , відвідувачі потраплять у цей період і відчують себе «людьми з майбутнього» . Реалізація цих заходів дасть неабиякий поштовх для розвитку туризму в цьому регіоні, а при правильній маркетинговій стратегії вдасться залучити організовані туристичні потоки з інших країн , особливо з таких країн , як Австрія, Польща та Угорщина. , тощо .

Розвиток замкового туризму на основі збереження та використання історико - культурної спадщини як фортифікаційних споруд є перспективним напрямком для стабільності та розвитку місцевої економіки , відновлення ідентичності туристичної території та підвищення рівня туристів . національна свідомість народу .

Для успішного здійснення туристичної діяльності необхідно перш за все створити правову базу в регіонах , яка дозволяє та заохочує такий розвиток . Тому сьогодні проблему розвитку замкових споруд у туристичні об'єкти неможливо вирішити без втручання держави та тих , хто має можливість надати капітал для розвитку туристичної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алієва – Барановська В. Міжнародний туризм: навчальний посібник. Центр навчальної літератури. 2021.
2. Бейдик О. О. Рекреаційно – туристичні ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування : дис. д – ра геогр. наук. нац. ун – т ім. Т.Шевченка. 2001.
3. Бірюльов Ю. Архітектура Львова: час і стилі XIII–XXI ст. Вид – во Центр Європи. 2008.
4. Божидарнік Т. В. Міжнародний туризм: навч. посібник. Центр учбової літератури. 2021.
5. Бордуляк І. В. Львівська область: історичні аспекти розвитку туристичного бізнесу: монографія. Видавництво Львівської політехніки. 2010.
6. Винничук В. М. Культурний туризм України: проблеми, перспективи, ресурси: монографія. ЛНУ ім. І. Франка. 2009.
7. Гнатюк І. В. Музейні дослідження: практичний посібник. Кондор. 2012.
8. Головне управління статистики у Львівській області. URL : <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/>
9. Голод А. П. Екологічна безпека туризму в регіоні: суть та шляхи забезпечення. Науковий вісник НЛТУ України. 2002.
10. Горпинченко І. Археологічний туризм в Україні: проблеми, реалії, перспективи. Дух і Літера. 2010.
11. Гребеньова О. М. Культурний туризм в Україні: реалії та перспективи. Новий Світ 2000. 2010.
12. Державний реєстр нерухомих пам'яток України. URL : https://mkip.gov.ua/content/derzhavniy_reestr_neruhomih_pamyatok_ukraini.html
13. Заремба С. З. Нариси з історії українського пам'яткознавства. Аранта. 2002.

14. Зінкевич В. П. Культурний туризм України: теоретичні аспекти та практичний досвід. ЛНУ ім. І. Франка. 2011.
15. Іваницька О. І. Археологічний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Кондор. 2014.
16. Іваницька О. І. Культурний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Кондор. 2011.
17. Іваницька О. І. Культурний туризм: особливості розвитку в Україні. Світ. 2007.
18. Караван Ю.В. Екологічні аспекти сталого розвитку туризму: Зб. мат. міжн. наук – практ. конф. «Стратегія розвитку туризму у 21 ст. у контексті вирішення глобальних проблем сучасності. 2014.
19. Коваленко І. В. Туризм і регіональний розвиток: Україна в контексті світового досвіду. НІСД. 2009.
20. Коломієць М.Ю. Архітектурна спадщина: концепції, методи, проблеми. Видавництво Києво – Могилянської академії. 2017.
21. Кравців В.С. Науково – методичні засади реформування рекреаційної. НАН України; ІРД НАН України. 1999.
22. Кузик С. Історико – культурні ресурси Українсько – Польського прикордоння та особливості їх використання для туристичних цілей. Ювілейний збірник НАН України ім. І. Крип'якевича. 2012.
23. Кулик А. В. Культурно – історичні пам'ятки Львівської області. Центр міської історії. 2021. URL: <http://www.lvivcenter.org/ua/lia/doviroiu-do-mista/heneralnainformatsiia/pro-kulturno-istorychni-pamiatky/>
24. Курило О. О. Культурно – історичні ресурси Львівщини в контексті розвитку туризму. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2012.
25. Леонтєва І. Релігійний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Інститут культурології НАН України. 2015.
26. Литвиненко Л. В. Туризм в Львівській області: стан, проблеми, перспективи. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2009.

27. Лютак Н. М. Туристичний потенціал Львівської області. Видавництво Львівської політехніки. 2008.
28. Мазур І. М. Гастрономічний туризм: світовий досвід та українські реалії. Академія друкарства. 2018.
29. Мальська М. П., Гнатич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг. нац. ун – т ім. І.Франка. 2016.
30. Мальська М., Біла Т. Історико – культурні ресурси як чинник розвитку приміського туризму м. Львова. Вісник львівського університету. 2013.
31. Масляк П. О. Рекреаційна географія: навч. посіб. Знання. 2008.
32. Олійник Я. Б. Географія та туризм: наук. зб. Альтерпрес. 2012.
33. Паламарчук В. І. Культурний туризм: теорія і практика. Національна академія наук України. 2007.
34. Петранівський В. Л., М. Й. Рутинський Туристичне краєзнавство: навч. посібник. Знання. 2006.
35. Про охорону культурної спадщини: Закон України №1805 – III 2000 – 25.07. Відомості Верховної Ради. 2000.
36. Рунців О. І. Історико – культурні туристські ресурси Тернопільської області як джерела формування попиту і пропозиції на ринку туристичних послуг. 2008.
37. Стець Ю. М. Культурно – історичні ресурси Львівщини та їх роль у розвитку туризму. Видавництво Львівської політехніки. 2015.
38. Тулузакова О. В. Культурний туризм в Україні: проблеми та перспективи. Інститут культурології НАН України. 2015.
39. Тулузакова О. В. Туризм в Україні: стан, проблеми, перспективи. Інститут культурології НАН України. 2013.
40. Туристичні маршрути Львівської області". URL: <http://www.visittoukraine.com.ua/ua/region/63/>

41. Хамманс К. Історичні пам'ятки Львівщини: готичний та ренесансний періоди. Центр Європи. 2014.
42. Чеботарьов Ю. Релігійний туризм в Україні: історія, сучасність, перспективи. Дух і Літера. 2012.
43. Черняєва Т. І. Споживання в туризмі: глобальні тенденції і перспективи. URL: – [http – – d1.hse.ru – org – hse – conf – april_ru – prog2008.url](http://d1.hse.ru/org/hse/conf/april_ru_prog2008.url)
44. Шелешкін Ю. В. Фортифікаційні споруди та системи. Інститут проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України. 2011.
45. Шимчак І. М. Туристичний потенціал Львівської області: стан, проблеми, перспективи. Видавництво Львівської політехніки. 2011.
46. Holden A. Environment and Tourism. Routledge. 2016.
47. UNWTO: Tourism Industry 2019. URL : <https://www.reportlinker.com/report/search?dates=1y&keywords=Tourism%20Industry%202019&mode=public>
48. Aas, C., Ladkin, A., Fletcher. Stakeholders and tourism planning: Developing partnerships. CABI Publishing. 2005.
49. Butler, R. W., Hinch T. D. Tourism and indigenous peoples: Issues and implications. Elsevier. 2007.
50. Getz D. Event tourism: Definition, evolution, and research. Routledge. 2012.
51. Hall C. M., Page S. J. The geography of tourism and recreation: Environment, place, and space. Routledge. 2014.
52. Leask A., Fyall, A., Barron, P. Managing world heritage sites. Routledge. 2015.
53. McKercher, B., Cros H. Cultural tourism: The partnership between tourism and cultural heritage management. Routledge. 2002.
54. Okech R. N. Tourism in national parks and protected areas: Planning and management. CABI Publishing. 2015.
55. Politics, participation and (re) presentation. Channel View Publications.

- 2010.
56. Richards G. The Routledge handbook of cultural tourism. Routledge. 2013
57. Smith M. K., Robinson M. Cultural tourism in a changing world. 2006.
58. Timothy D. J. Cultural heritage and tourism: An introduction. Channel View Publications. 2011.
59. Urry J. The tourist gaze: Leisure and travel in contemporary societies. Sage Publications. 2002.